

Andreas Jørgensen

Dekningen av fotball-VM i Qatar

Dilemmaet mellom sport og menneskerettigheter

Master i undersøkende journalistikk
Universitetet i Bergen
Senter for undersøkende journalistikk

Sammendrag

Utgangspunktet for denne oppgaven er å undersøke praktiseringen av kritisk og undersøkende sportsjournalistikk i norske sportsredaksjoner. Verdensmesterskapet i fotball i Qatar i 2022 er brukt som case for å belyse hvilke vurderinger og prioriteringer som ble gjort i forhold til den løpende nyhetsdekningen og kritisk journalistikk. Undersøkelsen fokuserer på allmennkringkasterne i Norge, og rettighetshaverne av VM, TV 2 og NRK.

Oppgavens problemstilling er: «Hvordan håndterte TV 2 og NRK dilemmaet og balansen mellom å dekke sport og å dekke menneskerettighetssituasjonen i Qatar under fotball-VM i landet i 2022?»

Det er gjort kvalitative intervjuer med sportsredaktørene i TV 2 og NRK, Vegard Jansen Hagen og Espen Olsen Langfeldt. Deres svar danner grunnlaget for analysen, og gjennom den skal problemstillingen besvares.

Undersøkelsen viser at TV 2 og NRKs dekning av fotball-VM i Qatar har vært bred og godt gjennomført. Likevel peker enkelte områder seg ut som områder med forbedringspotensial. Mesterskapet åpnet dørene for kritisk og undersøkende journalistikk, og undersøkelsen viser hvordan det representerer et tidsskille for norsk sportsjournalistikk. Undersøkelsen går gjennom både positive og negative sider av dekningen, hvordan sportsjournalister håndterte problemstillinger knyttet til politikk og menneskerettigheter, og hvilke avveininger som ble gjort i publisering av saker.

Undersøkelsen tar òg for seg kritikk rettet mot sportsmediene for svake sider av dekningen, diskutabile publiseringer og mangel på kompetanse. I tillegg til ser undersøkelsen på etterlysningen av kritisk sportsjournalistikk i Norge. Slik som sportsredaksjonene har sett nødvendigheten av ulike perspektiver, så setter denne undersøkelsen kritisk sportsjournalistikk i et større perspektiv – der nåtidens norske idrettsstjerner spiller hovedrollen.

Abstract

The starting point for this study is to examine the practice of critical and investigative sports journalism in Norwegian sports newsrooms. The FIFA World Cup in Qatar in 2022 is used as a case study to illuminate the considerations and priorities made in relation to ongoing news coverage and critical journalism. The study focuses on the public broadcasters in Norway, TV 2 and NRK, who hold the broadcasting rights for the World Cup.

The research question for this task is: "how did TV 2 and NRK handle the dilemma and balance between covering sports and covering the human rights situation in Qatar during the 2022 football World Cup?"

Qualitative interviews have been conducted with the sports editors of TV 2 and NRK, Vegard Jansen Hagen and Espen Olsen Langfeldt. Their responses form the basis for the analysis, through which the research question will be answered.

The study shows that TV 2 and NRK's coverage of the FIFA World Cup in Qatar has been extensive and well-executed. However, certain areas stand out as having room for improvement. The FIFA World Cup provided an opportunity for critical and investigative journalism, and the study demonstrates how it represents a turning point for Norwegian sports journalism. The research examines both the positive and negative aspects of the coverage, how sports journalists handled issues related to politics and human rights, and the trade-offs made in publishing stories.

The study also addresses criticism directed at sports media for weak aspects of the coverage, debatable publications, and a lack of expertise. In addition, the study looks at the demand for critical sports journalism in Norway. Just as sports newsrooms have recognized the need for diverse perspectives, this study places critical sports journalism in a broader perspective, where present-day Norwegian sports stars take the center stage.

Innholdsfortegnelse

1. INTRODUKSJON	7
1.1 Bakgrunn for valg av oppgave og problemstilling.....	7
1.2 Idrettsstjerner og politikk	9
1.3 Oppgavens oppbygging.....	10
2. TEORETISKE PERSPEKTIVER.....	13
2.1 Sport og nyheter	14
2.1.1 Hva er nyheter?	14
2.1.2 Nyhetskonkurranse	15
2.2 Sportsjournalistikk i utvikling.....	16
2.2.1 Hva er sportsjournalistikk?.....	18
2.2.2 Journalist eller sportsjournalist?	18
2.3 Idrett, politikk og journalistikk	19
2.3.1 Sportsvasking	20
2.4 Sport/media-komplekset	21
2.5 Idrett og menneskerettigheter.....	23
3. METODE.....	27
3.1 Metodevalg.....	27
3.2 Metodedesign	28
3.3 Casestudie	29
3.3.1 Bakgrunn for valg av case	29
3.4 Kvalitative intervjuer	30
3.4.1 Kilder.....	32
3.4.2 Utvalg.....	33
3.4.3 Data	33
3.4.4 Transkribering	35
3.4.5 Organisering av intervjumateriale	37
3.5 Observasjon.....	37
3.6 Dokumentar.....	38
3.7 Sport i SKUP.....	39
4. ANALYSE.....	40
4.1 Innledning	40
4.2 Idretten i samfunnet.....	41
4.2.1 «Idretten har latt seg bruke»	41
4.2.2 Idrettens rolle i samfunnet	42
4.3 Etterlysning av kritisk sportsjournalistikk	45
4.3.1 Ressursmangel og kritikk mot kompetansen i sportsredaksjoner	45
4.3.2 Tidligere arbeid med kritisk sportsjournalistikk.....	48
4.4 Organisering av arbeidet med undersøkende sportsjournalistikk	49
4.4.1 Gravegrupper.....	49
4.4.2 Redaksjonelle samarbeid	50
4.4.3 TV 2 og NRKs samarbeid	51

4.5 Dekningen av Qatar-VM.....	52
4.5.1 TV 2s oppfatning av dekningen.....	52
4.5.2 TV 2s dekning	53
4.5.3 NRKs oppfatning av dekningen.....	57
4.5.4 NRKs dekning	57
4.5.5 Boikott	61
4.5.6 Merket TV 2 og NRK boikotten?	62
4.6 Resultater av dekningen	63
4.6.1 «Vesten mot resten»	63
4.6.2 Et tidsskille for sportsjournalistikk.....	67
4.6.3 Videre arbeid med Qatar-problematikken og kritisk sportsjournalistikk	69
4.6.4 Kritisk journalistikk om FIFA	71
5. VM I QATAR I ET STØRRE PERSPEKTIV	73
6. UNDERSØKENDE SPORTSJOURNALISTIKK TIL DAGLIG	75
7. OPPSUMMERING.....	77
7.1 Forslag til videre forskning	78
8. KONKLUSJON	80
REFERANSER.....	83

Forord

Som en klassisk skippertaksstudent har jeg alltid sett på en masteroppgave som en uendelig lang og umulig oppgave. Det har ikke vært umulig, men det har vært en lang og utfordrende tid. Med fasit i hånden kan jeg si at det til syvende og sist har vært en god og lærerik opplevelse.

Det har vært en prøvelse, men jeg har latt meg inspirere, jeg har vært tålmodig, og jeg har lært at å vente på motivasjon av og til kan lønne seg. Etter to år med masterarbeid er jeg mange erfaringer og kunnskaper rikere.

Jeg vil først og fremst rette en stor takk til veilederen min, Lars Arve Røssland, for solid faglig kunnskap, gode tips og råd, konstruktive tilbakemeldinger og for å ha hatt en stor tro på at denne masteroppgaven var verdt arbeidet.

En stor takk også til sportsredaktør i TV 2, Vegard Jansen Hagen, og sportsredaktør i NRK, Espen Olsen Langfeldt, for å ha deltatt i undersøkelsen med sine refleksjoner og gode svar. Deres deltakelse har vært verdifull og den har utgjort en stor del studien.

Til slutt vil jeg takke familie og venner for motiverende ord og velmente råd - det har vært uvurderlig.

Jeg er stolt og takknemlig over at jeg nå sitter igjen med et stykke papir i hånden som var verdt all tid og innsats. Jeg angrer ikke et eneste sekund.

Tusen takk!

Andreas Jørgensen

Oslo, 1. juni 2023.

1. Introduksjon

I 2010 skjedde det som tolv år senere skulle være med på å forandre sportsjournalistikken i Norge. Gulf-staten Qatar ble - som det første landet i Midtøsten - tildelt et av verdens største internasjonale idrettsarrangementer: verdensmesterskapet i fotball.

Den gang hadde landet verken infrastruktur eller arbeidskraft til å arrangere et så stort idrettsarrangement. Det krevde et stort og hardtarbeidende mannskap, og i løpet av de tolv årene gjorde millioner av migrantarbeidere mesterskapet mulig. Siden 2010, og frem til første spark på ballen 20. november 2022 i Al Khor, ble Qatar beskyldt for systematiske brudd på de samme migrantarbeidernes menneskerettigheter.

Kafala-system, dårlige boforhold, ekstremvarme og død var bare noen av faktorene den internasjonale fotballorganisasjonen FIFA overså i tildelingen. I dag er situasjonen uforandret i landet.

Pressefriheten er sterkt begrenset i Qatar. Det gjør det vanskelig for media å avsløre landets brudd på menneskerettigheter. Samtidig er det en del av pressens samfunnsansvar å være en «vaktbikkje» for slike forhold.

Dermed stod mediene ovenfor en mektig utfordring idet Qatar ble bestemt som vertsnasjon for VM. Arbeidet er gjort, men utførelsen ble bredt kritisert.

Denne studien undersøker hvordan mediene løste utfordringen.

1.1 Bakgrunn for valg av oppgave og problemstilling

Å være sportsjournalist i Norge er en givende, men krevende jobb. Det er så mange norske idrettsutøvere som hevder seg i toppsjiktet i nesten alle idretter. For journalister er det alltid noe å skrive om, for prestasjonene er skyhøye og i en hektisk sportshverdag med hundrevis av timer med aktiv idrett hver dag har sportsjournalister hendene fulle. Vi teppebombes med aktiv idrett, og det er sportsjournalistenes oppgave å formidle all idretten som nyheter. Samtidig har det de siste årene vokst frem en økende forventning om at sportsjournalistikken

skal ha flere kritiske blikk – slik som vi har sett at politisk, økonomisk og kulturell journalistikk har hatt i flere tiår.

Det er et område som roper på kritisk energi, siden deler av idretten er «big business» (Hjeltnes, 2012, s. 30).

En rekke journalister og kommentatorer har kritisert sportsjournalistikken for mangel på kompetanse. Én av de med tydeligst stemme har vært VGs kommentator Leif Welhaven. Under en sportsdebatt på SKUP-konferansen i 2018 sa han:

Vi er blitt bedre på mange områder, men det er tre ting vi sliter med. Mange journalister som søker seg inn i sportsredaksjonen gjør det for å følge sport. De er lite skolerte i det journalistiske virke. Det andre er det med viljen og interessen for å grave i dybden på sportssaker. Det tredje er at det er en kamp å få laget de ressurskrevende sakene når vi skal levere så mye på så mange flater (Mjelde, 2018).

Av de tre punktene Welhaven nevner er det siste særlig interessant. Ikke bare skal journalister levere mye til mange flater, men de skal også gjerne være først. Gravende journalistikk er tid-, ressurs-, og økonomisk krevende, og med så store mengder idrett å ta unna, brukes gjerne ressursene på dette. Hurtig journalistikk er billigere en gravejournalistikk, derfor vinner den også prioriteringene (Jensen, 2016). Sportsjournalister burde bli flinkere til å grave mer. Det burde alle journalister, bruke litt mer tid på undersøkende journalistikk. Men så er vi fanget i et system hvor det skal pøses ut saker som skal diskuteres og gå viralt, sa tidligere SKUP-leder Jan Gunnar Furuly til *Journalisten* i 2016 (Jensen, 2016).

Men er det systemet umulig å bryte ut av? Bør den aktive idretten være til hinder for kritisk, undersøkende journalistikk?

Utgangspunktet for denne oppgaven er det mulige fraværet av undersøkende og kritisk sportsjournalistikk i Norge, spesielt i en tid hvor idrett og politikk er uadskillelige, og hvordan fotball-VM i Qatar var en prøvelse for mediens arbeid med kritisk sportsjournalistikk. I en hektisk nyhetshverdag som krever store ressurser stilles det også et stadig større krav om at sportsjournalister er kritiske. Oppgaven fokuserer på koblingen mellom undersøkende

journalistikk og idrettens rolle i samfunnet, med søkelys på *verdensmesterskapet i fotball i Qatar i 2022* - landet som i lang tid før 2022 ble beskyldt for systematiske brudd på menneskerettigheter.

TV 2 og NRK som distributører av fotball-VM gjorde begge grundig journalistisk arbeid om situasjonen i Qatar i forkant av mesterskapet, men hvordan ble mesterskapet dekket da det faktisk ble blåst i gang 20. november? Ble politikken lagt til side, og kjærligheten for sporten dyrket gjennom TV 2 og NRKs kanaler? Eller fikk sportsvasking, menneskerettigheter og korrupsjon større mediaoppmerksomhet og flere kritiske røster?

På denne bakgrunn undersøker jeg i denne oppgaven følgende problemstilling:

Hvordan håndterte TV 2 og NRK dilemmaet og balansen mellom å dekke sport og å dekke menneskerettighetssituasjonen i Qatar under fotball-VM i landet i 2022?

Formålet med undersøkelsen er å gjøre journalister enda mer oppmerksom på noe de alle nok allerede vet: Det er et behov for større grad av kritisk journalistikk i norske sportsredaksjoner, og det er nødvendig å videreføre den kritiske journalistikken om Qatar-VM videre til nye mesterskap og idrettsbegivenheter.

1.2 Idrettsstjerner og politikk

Interessen for og oppmerksomheten rundt idrettspolitikken har også økt i Norge. Ikke bare med tanke på Qatar-VM, men også på hvordan våre norske idrettsprofiler representerer Norge og hvilke valg de gjør i en idrettsverden som stadig blir mer politisk.

Journalister dyrker våre største idrettsprofiler i media, men presenterer dem som store stjerner og folkehelter, når fokuset ofte også kan rettes mot stjernenes handlinger. Det største og beste eksempelet på dette er Erling Braut Haalands valg av klubb. I mai 2022 signerte Haaland for Manchester City. En klubb som er eid av De forente arabiske emiratenes visepresident, Sheikh Mansour. I en tid hvor fotball-VM i Qatar og Russlands krig mot Ukraina påvirker hele verdensidretten, bør det rettes større kritikk mot at Norges største fotballstjerne representerer en klubb der eierens hjemland beskyldes for brudd på menneskerettigheter. I det

ene øyeblikket entrer Haaland Ullevaal for landslaget og demonstrerer mot Qatar-VM, i det neste entrer han Etihad Stadium i Manchester med logoen til det nasjonale flyselskapet i Abu Dhabi - Etihad Airways.

Haaland fikk, for første gang siden overgangen i mai 2022, spørsmål om dette på landslagets pressekonferanse 21. september samme år. Der holdt han seg relativt ordknapp, og svarte at valget var tatt av sportslige grunner.

Dette skjedde kun tre uker etter at en annen av landslagets store profiler, Mathias Normann, ble nektet plass på landslaget etter et veldig kontroversielt klubbvalg. Normann valgte å signere for en russisk klubb, samtidig med Russlands pågående krigshandlinger mot Ukraina. Idretts-Norge og Norges Fotballforbund (NFF) hadde i forkant utestengt all russisk idrett og deltakelse i idrett på norsk jord, og med utgangspunkt i at det norske fotballandslaget da vil ha en spiller for en russisk klubb som representant for Norge, endte fotballpresident Lise Klaveness og landslagssjef Ståle Solbakken med å utestenge Normann fra landslaget. Hva skiller de to valgene til de to utøverne fra hverandre? Haaland bærer en drakt prydet av sponning fra Qatar, mens Normann bærer en drakt som representerer et klubbtag som tilhører et land som bomber Ukraina.

Journalistikken om Haaland og andre store idrettsstjerner er med på å sette kritisk sportsjournalistikk i et større perspektiv. Stjernene står for underholdningen, men det hviler òg et stort ansvar på deres skuldre. Mange idrettsstjerner, som for eksempel Haaland, risikerer i mange tilfeller å bli idrettsorganisasjoner og fotballklubbers ansikt utad i politiseringsprosesser – i reklamering, sponning og promotering av mesterskap som VM i Qatar. Både idretten og idrettsprofiler står i fare for å bli brukt politisk.

1.3 Oppgavens oppbygging

Dette kapittelet har gitt en introduksjon til studien og presentert temaet for undersøkelsen. De kommende kapitlene, teoretisk perspektiver og metode, skal på best mulig måte legge grunnlaget for analysekapittelet.

Kapittelet to tar for seg relevant teori og går grundig gjennom undersøkelsens teoretiske perspektiver. Undersøkende sportsjournalistikk er et lite utforsket tema, derfor inneholder kapittelet både faglitteratur og journalistiske verk. Kapittelet går gjennom nyhetsverdier i sportsjournalistikk, sportsjournalistikkens utvikling og forholdet mellom sport, politikk og media. Kapittelet går gjennom kritikk rettet mot sportsjournalistikk og fokuserer på kritikk fra journalister av yrke, før det avsluttes med Qatar – og FIFA-problematikken og verdensmesterskapet i fotball i 2022.

Kapittel tre er undersøkelsen metodekapittel. Kapittelet går gjennom hvilke metoder som er brukt i undersøkelsen, hvordan de er utført og hvorfor de ble brukt. Studien er en kvalitativ undersøkelse med fotball-VM i Qatar som case. Kapittelet beskriver og forklarer utvalget som er gjort og hvilke informanter som intervjues og hvorfor. Videre redegjør kapittelet for organiseringen av intervjumateriale, transkribering, observasjon som metode og representasjonen av undersøkende sportsjournalistikk i norsk presse som tilleggsmateriale til allerede etablert data.

Kapittel fire er undersøkelsen hovedkapittel og selve analysen. Her presenteres de intervjuene og informantenes reflektering på problemstillingen. Informantene reflekterer rundt egne og andres oppfatning av sportsjournalistikk i de respektive redaksjonene, og svarer på kritikk rettet mot dem. Kapittelet analyserer informantenes svar ved å sette de opp mot relevante eksempler og ved å henvise til undersøkelsens data. Analysekapittelet skal finne frem til svaret på problemstillingen. I tillegg setter kapittelet undersøkende sportsjournalistikk i et større perspektiv enn fotball-VM i Qatar.

Kapittel fem og seks tar for seg den kritiske og undersøkende sportsjournalistikken utenom VM i Qatar. Kapittel fem setter kapittel fire i et større perspektiv og belyser hvordan journalistikken gjennom VM setter en ny standard for balansen mellom journalistikk, underholdning og drama til vanlig. Kapittel seks beveger seg inn på sportsjournalistikken til daglig, og hvordan sportsproduktet til mediene er en sammensetning av løpende nyheter og undersøkende journalistikk.

Avslutningsvis følger to kapitler for oppsummering og konklusjon. I kapittel syv oppsummeres analysekapittelet kortfattet, i tillegg til å reflektere rundt hvordan forskningen

kan tas et steg videre. I kapittel åtte, og det siste kapitlet, presenteres sentrale funn fra analysedelen i en konklusjon.

2. Teoretiske perspektiver

Dette kapittelet tar for seg relevant teori og litteratur om kritisk sportsjournalistikk, FIFA og Qatar-VM. I det inngår også observasjoner jeg har gjort det siste halvannet året, i form av deltakelse på debatter, konferanser, intervjuer og foredrag. En stor del av det faglige innholdet som presenteres i dette kapittelet er tatt fra det kyndige personer med faglig tyngde har sagt og fortalt om i slike settinger. Det gir oppgaven mer faglig bakgrunn. Journalistikk som er et så praktisk anlagt område forklares ofte best med erfaringer og meninger fra personer som jobber med det. Ikke bare forskere og andre som har satt seg dypt inn teorien og litteraturen til den journalistiske materien. De som mener mest om journalistikk er i mange tilfeller de som kan mest og har jobbet mest med det. Én ting er å kunne forklare journalistikk, en annen ting er å kunne utøve den. Og gjennom å utøve den bygges det også andre perspektiver på den.

Nå er det selvsagt ikke slik at det bare er praktiske perspektiver på journalistikk. Det eksisterer mye god teori på feltet, og en god del av kritikken rettet mot sportsjournalistikk finnes i akademisk forskning. Blant gode verk har Gerd von der Lippe, professor i idrettssosiologi og samfunnsdebattant, skrevet boken «Et kritisk blikk på sportsjournalistikk» der hun rettet øynene mot sportsjournalistikkens utvikling, og selvsagt som tittelen så presist avslører - kritikk mot sportsjournalistikk. Kritisk sportsjournalistikk diskuteres ikke bare i Norge, men òg internasjonalt. Raymond Boyle har utgitt flere bøker om sportsjournalistikk og én av dem, «Sports journalism: Context and issues», tegner på lik linje med von der Lippes bok, et godt bilde av sportsjournalistikkens historie. Samtidig tar den for seg sportsjournalistikkens historiske paradoks og «sport/media-komplekset». Det samme gjør Knut Helland (Helland, 2003) og Peter Dahlén (Dahlén, 2008). Felles for alle disse er hvordan de i sine bøker i stor grad *forklarer* sportsjournalistikk. Det er viktig å også kunne forklare hvilke komponenter som inngår i *kritisk* sportsjournalistikk.

Journalistikk og media er i nåtidens samfunn sterkt knyttet til politikk og økonomi. Derfor har jeg i stor grad benyttet meg av teori på dette området, og da særlig hvordan de tre fenomenene er knyttet sammen. Hans Erik Næss' bok «Idrett, politikk og menneskerettigheter» er den boken som best reflekterte rundt nettopp det for denne undersøkelsen. I boken undersøker Næss hvilke omstendigheter som har skapt idrettens posisjon i samfunnet.

Undersøkende sportsjournalistikk i seg selv er et lite utforsket tema. Sportens lave status bekrefte ytterligere av dens fravær i de seneste tiårenes økning i forskning på populærkultur. På dette forskningsfeltet, kalt «culture studies», eller kulturkritisk og semiotisk orientert tradisjon, har det frem til nylig eksistert et nedlatende syn på sport, ettersom sport i så høy grad er knyttet til statsmakter og markedskrefter (Dahlén, 2008). Nå er nettopp det noe av det som gjør at sportsjournalistikk diskuteres oftere og oftere i dagens medielandskap. Jeg vil begynne med å presentere hvordan sportsjournalistikken har utviklet seg siden den for alvor gjorde sitt inntog i starten av 1900-tallet, før jeg sklir over på kritikken mot at sportsjournalister har vært for lite kritiske og trekke inn hvordan sportshverdagen kan være med på å påvirke dette. Så beveger jeg meg over på det som dreier seg om Qatar, VM og menneskerettigheter.

Men før den tid; for å undersøke hvordan sportsjournalister jakter etter nyheter på daglig basis, og hvilke prioriteringer og beslutninger som gjøres, må først og fremst ett spørsmål besvares – hva er nyheter?

2.1 Sport og nyheter

2.1.1 Hva er nyheter?

Det er et spørsmål som ikke er lett å besvare, i alle fall ikke helt konkret eller med en gitt fasit. Johan Galtung og Mari Ruge skrev i 1965 «The Structure of Foreign News», der de prøvde å forklare hva nyheter er, men å identifisere nyhetsverdiene som finnes i publisert journalistikk gir ikke en fullstendig forklaring på den journalistiske prosessen i valg av hva som er nyheter og ikke. En undersøkelse av nyhetsverdier kan bare gi en delvis forklaring på hva som ligger bak journalistiske nyhetsbeslutninger. (Harcup og O'Neill, 2016).

I en revidert utgave av Galtung og Ruges studie trekker Tony Harcup og Deirdre O'Neill frem enkelte ting som mer avgjørende for hva nyheter er, enn andre. Nyhetsverdier har endret seg siden 1965, spesielt med tanke på digitalisering og sosiale medier. «The rise of digital and online media also demonstrates the role that technology and audiences play in decisions about

what makes the news, with user generated content becoming more important in news production» (Harcup og O'Neill, 2016). Muligheten for å dele nyheter på ulike sosiale plattformer gjør at samtlige redaksjoner ønsker å hevde seg i sosiale medier.

Tidligere forskning argumenterer for at seks nyhetsverdier er dominerende. Aktualitet, relevans, identifikasjon, konflikt, følelse og eksklusivitet (Schultz, 2007). Kanskje viktigst av de seks er *eksklusivitet*. Det å være først med en nyhet, eller en historie, spesielt som ingen andre har. En historie som redaksjonen har funnet, gir verdi til de som er først ute. Det kan trumfe de andre nyhetsverdiene (Harcup og O'Neill, 2016). For til syvende og sist er journalistikk en konkurranse og mediene konkurrerer mot hverandre hver eneste dag i å være det beste, og foretrukne, stedet å se, høre og lese nyheter.

Studien til Harcup og O'Neill konkluderer med en liste på ti viktige nyhetsverdier som i varierende kombinasjoner er med på å avgjøre hva nyheter er. De fant ut at potensielle nyheter generelt sett må tilfredsstillende minst én og aller helst flere av følgende krav: eksklusivitet, dårlige nyheter, konflikt, overraskelse, audiovisuelt uttrykk, delbarhet, underholdning, drama, oppfølgere, makteliten, relevans, omfang, kjendisnytt, gode nyheter og redaksjonens egen agenda (Harcup og O'Neill, 2016). Sport dekker samtlige kriterier.

2.1.2 Nyhetskurransse

Journalister er fotsoldatene i en hard nyhetskrig. I takt med tøffere konkurranse, øker også kravene til kvalitet. Det gjelder å være best. Det gjelder å være først og løpe raskest (Eriksen, 2012, s. 270). I den pågående nyhetskrigen må imidlertid journalistene forholde seg til nyhetsretten. Nyhetsrett omtales i åndsverksloven (2018, §22): Kringkastingsforetaks rettigheter. Der står det først og fremst at innhold som et kringkastingsforetak har rettigheter til ikke må opptas og gjengis uten foretakets samtykke, men det står også at «et fjernsynsselskap som er etablert innenfor EØS-området, i sine generelle nyhetssendinger vederlagsfritt kan sende korte utdrag fra begivenheter av stor interesse for allmennheten, som et annet fjernsynsselskap har eksklusive rettigheter til å sende fra. Det samme gjelder også for nyhetssaker i avis. Ingen har enerett til å skrive en sak om en nyhet, et bestemt tema eller konkrete fakta. Det følger imidlertid av Vær Varsom-plakaten at det også i disse tilfellene skal krediteres når opplysninger er hentet fra andre medier (Pedersen, 2016).

Hvert år felles likevel flere medier av Pressens Faglige Utvalg (PFU), blant annet på grunn av å ikke oppgi kilde når opplysninger er hentet fra andre medier. Fem felt i 2021 (PFU, 2022). Det kan være en konsekvens av den sterke konkurransen mediene imellom. De mediene som ønsker å hevde seg i konkurransen, tar sterke virkemidler i bruk (Christensen, 2012, s. 330).

Dette gjelder spesielt for idrett. Det pågår hele tiden, og det er kontinuerlig nytt å melde om. De ulike mediene er store konkurrenter, og hver dag er en konkurranse for å være først ute med eksklusive nyheter. De som ikke er først ute vil følge etter. Mediene konkurrerer om å kontrollere den idrettslige dagsorden. Når en sak først ruller og går, vil mediene i feltet være med i kretsløpet og produsere hver sine vinklinger. De går i flokk. Det er en stadig strid om dagsordenmakten (von der Lippe, 2010, s. 40).

Folk vil lese sportsnyheter hvor enn de er og når som helst. Og sportsnyheter må derfor være tilgjengelig nok for å oppfylle de kravene. Det gjelder alle plattformer. Fra push-varsler, sosiale medier og livesenter til avis, nettavis de mer tyngre og langleste sakene. Som Kyrre Øvrebø, publiseringssjef i TV 2 Sporten, sa på et morgenmøte i Bergen i november 2022: «Vi må kjøre ut gravende, langlesingssaker inn mot helgen, ikke i hverdagen. Folk orker ikke å lese langleste saker på vei til jobb, da vil folk ha kjappe nyheter» (K. Øvrebø, jobbmøte, 15. november 2022).

2.2 Sportsjournalistikk i utvikling

Sportsjournalistikken har ikke alltid vært karakterisert som et underfelt av journalistikken. Idrett var i starten av 1900-tallet liten del av nyhetsstoffet, og det kunne gå mange dager og uker uten at å se noe idrettsstoff (von der Lippe, 2010, s. 33). Sportsjournalistikken er beskrevet som folkelig og populær, men hadde lenge og har nok fremdeles en lavere status innen journalistikk.

Fra journaliststanden generelt er sport blitt ansett som et trivielt felt med lav status. NRKs Bjørge Lillelien, som nærmest ble folkehelt for sine sportsreferater, gikk nesten aldri i NRKs kantine fordi han ikke orket å høre negative vurderinger av det han gjorde (Helland, 2003).

Sportsjournalisten og sportsjournalistikken har vært fanget i sportsjournalistikkens historiske paradoks. Paradokset går ut på at til tross for at sportsjournalister og sportsjournalistikken har

vært populær blant lesere, lyttere og seere, har feltet og medarbeiderne hatt lav status i redaksjoner og blant kolleger (Helland, 2003, s. 17). Sporten ble altså lenge oppfattet som journalistikkens leke-departement, fordi svært få av journalistene var profesjonelle og fordi idrett ikke var ansett som et verdig felt på linje med politikk, økonomi og høykultur (von der Lippe, 2010, s. 33).

Først de siste tiår har sportsnyheter i stadig større utstrekning blitt funnet verdig til å fronte de siste nyhetene. Det betyr at de inngår i mediens generelle nyhetsbilde i større grad enn før (von der Lippe, 2010, s. 41). Nå er sport blant flere mediers største satsing.

Men helt siden sportsjournalistikkens etablering i starten av 1900-tallet, til Lilleliens første referat som sportsjournalist i OL i Squaw Valley i 1960 (Bonde, 2023), og frem til de siste årene har idrettsjournalistikken bare dekket idretten - ikke vært kritisk til den.

David Rowe, sosiolog innen media og populærkultur, med spesiell interesse for journalistikk og sport, nevner to ting han mener er grunner til hvorfor sportsjournalister i lang tid ikke har vært kritisk.

Much of what passes for news in sports journalism is highly predictable in form, following the cycle of seasons and circuits, and to monitor and describe sports encounters. This orderly routine can be broken by sports scandals. Sports journalists, however, are rarely prominent in breaking sports scandal stories for two main reasons. First, many seem to fear that they would compromise their relationships with leading sportspeople and organizations with whom they may have come to identify. Second, there is some evidence that sports journalists are not especially well trained to handle stories involving complex, investigative stories. Many sports journalists have only ever worked on the sports desk (Allan, 2005).

Han er altså av samme oppfatning som Welhaven. Sportsjournalister er for lite skolerte journalistikk.

2.2.1 Hva er sportsjournalistikk?

At sportsjournalistikken i manges øyne lenge tilhørte lavkultur, til langt utpå 2000 – og 2010-tallet, og at sportsnyheter var en liten del av nyhetsstoffet i begynnelsen av 1900-tallet står i ganske kraftig motsetning til plassen sportsjournalistikk tar i dag. Selv om sporten den gang var populær blant leserne, ble den lenge oppfattet som enkel og uviktig i redaksjonene. Det var fordi svært få av journalistene var profesjonelle og fordi idrett ikke var ansett som et verdig felt på linje med politikk, økonomi og høykultur. Raymond Boyle forklarer at i det journalistiske hierarkiet ble sportsjournalistikk sett på som et befestningsverk av simpelhet, slurvete journalistikk og «soft news» - som beskriver journalistikk som er underholdende (Boyle, 2016). De som laget premissene for god journalistikk, hadde allerede utviklet en kode for hvordan nyheter skulle lages, og det var lenge før sportsjournalistikken begynte å blomstre (von der Lippe, 2010, s. 33).

Dette var realiteten for sportsjournalistikk den første delen av 1900-tallet, da den stort sett kun var representert med en liten spalte i papiravisen. Men sportsnyheter har de siste tiår utviklet seg raskt. Spesielt fra Bjørge Lilleliens tid som referent og til nå har sportsjournalistikk gjennomgått et taktskifte. Fotballresultater, målscore, rundetider og lengder er fremdeles like viktig som tidligere, men nå har også idrettspolitik og idrettsøkonomi en stor rolle i det daglige nyhetsbildet.

Kort sagt er sportsjournalistikk journalistikk om alt som berører idrettsverden. Det må ikke nødvendigvis handle om en idrettsbegivenhet. Det kan handle om den økonomiske situasjonen i en fotballklubb, skatteunndrag, varslingsaker på sentrale aktører i nasjonale idrettsforbund, handel, korrupsjon og mye mer.

2.2.2 Journalist eller sportsjournalist?

På 1950-tallet var det diskusjoner om sportskommentatorer i det hele tatt kunne kalles journalister (von der Lippe, 2010, s. 35). Per Christian Andersen (1892-1963) regnes som den første heltidsansatte sportsjournalisten i landet og innførte sportskommentaren i norsk presse og radio. Sportskommentaren og sportsreferater var blant det første innholdet fra idrett lyttere og lesere fikk tilgang på. Sportsjournalister er en arbeidstittel som ikke har hatt spesielt høy status. VGs sportskommentator Leif Welhaven fortalte i 2017 til *Journalisten* at han ønsket å begrave begrepet sportsjournalist. Han mener de er journalister som jobber med sport, og at

de skal drive kritisk undersøkende journalistikk på lik linje med andre redaksjoner. «Idrett handler ikke bare om sportsøyeblikk, men det handler om penger og makt» sa han og erkjente samtidig at blant annet VG har vært for dårlig på å ta for seg sider som setter idretten i en kontekstuell ramme (Hagen, 2017).

2.3 Idrett, politikk og journalistikk

I dagens medielandskap settes det et stadig større søkelys på politikk og økonomi i idretten. I en tid hvor korruperte og mektige ledere fordeler store mesterskap til land som beskyldes for å systematisk bryte menneskerettigheter er det enda viktigere at journalister er kritiske. Det er storpolitikk, og idretten har millioner av øyne rettet mot seg.

Hans Erik Næss, som er professor i idrettsledelse ved Høyskolen Kristiania, beskriver et godt bilde av hvordan idrett og politikk er vanskelig å skille fra hverandre: «flettverket av idrettsorganisasjoner, utøvere, politiske aktører, sponsorer, medier og andre interessentgrupper gjør at forholdet mellom idrett, politikk og menneskerettigheter ligner på en gordisk knute: den er vanskelig å løse opp fordi man ikke ser hvor trådene begynner og slutter». En slags uløselig knute (Næss, 2021, s. 9).

I likhet med sport er det journalistiske feltet også nært knyttet til det politiske feltet. De største mediehusene har mest makt (von der Lippe, 2010, s. 44). Journalister har fått betegnelsen «den fjerde statsmakt», som ikke er en formell tittel eller statsmakt, men poenget er at uttrykket «den fjerde statsmakt» skal være en motmakt til de tre konstitusjonelle statsmaktene. «Statsmakt» er nok litt forvirrende. Journalister og pressen har et samfunnsansvar, og fungerer som en «vaktbikkje» i samfunnet, som skal avdekke kritikkverdige forhold. «Samfunnsmakt» er en mer treffende betegnelse (Brurås, 2012, s. 312).

Det er som regel gjennom media at idretten får aller størst oppmerksomhet, og gjennomslagskraft. Pressen har en overvåkende og kontrollerende funksjon. Begrepet «vaktbikkje» kommer av at pressen skal være på vakt og registrere hendelser og forhold som truer tryggheten og velferden i samfunnet, den skal være på vakt mot korrupsjon og maktmisbruk, og informere når noe kritikkverdig foregår.

Idrett er blitt en arena for kommersielle og politiske budskap og spesielt fotballbanen er en av samfunnets fremste geografisk-definerte eksponeringsarenaer for slike budskap. Spesielt under store mesterskap i fotball, som VM og EM, blir en slik eksponering tydelig. Oppmerksomheten rundt fotballmesterskap har stor kommersiell verdi for media (Helland, 2003, s. 14).

Aldri før har idrettspolitikken vært mer aktuelt – verken for mannen i gata eller i sportsredaksjoner. Et av verdens største idrettsmesterskap skulle for første gang arrangeres i Midtøsten, og allerede før det begynte var arrangementet omstridt på grunn av beskyldninger om menneskerettighetsbrudd.

Amnesty Internationals Qatar-rapport i 2021 slo fast at fremgangen hadde stagnert det siste året og at gammel misbrukspraksis hadde dukket opp igjen. I tillegg hevdet rapporten at VM-landet hadde gjenopplivet de verste elementene i Kafala-systemet og undergravd noen av de nylige reformene (Sande og Bryne, 2021).

Kafala-systemet regulerer arbeidsmigrasjonen i Gulf-statene; Qatar, Saudi-Arabia, Kuwait, De forente arabiske emirater, Bahrain og Oman. Det er et system som beror seg på at arbeidstakeren gir fra seg passet sitt, og i praksis blir arbeidsgiverens eiendel (Sande og Bryne, 2021). Systemet har fått omfattende internasjonal kritikk.

2.3.1 Sportsvasking

«Etnisk konflikt, terrortrussel og korrupsjon er noen av kontroversene som får Vladimir Putins prestisjeprosjekt til å skjelve».

Det skrev *Aftenpostens* kommentator Daniel Røed-Johansen i oktober 2013 om OL som skulle arrangeres i den russiske byen Sotsji i 2014. Hele det russiske politiske systemet ble møtt av sterk kritikk, på flere punkter: Konflikten med folkeslaget tsjerkesserne, terrortrussel fra islamistiske terrorgrupper, utbredt korrupsjon og elendige arbeidsforhold for fremmedarbeidere (Røed-Johansen, 2013). Arbeidere ble utnyttet og lokalbefolkningen tvangsflyttet (Stuvøy, 2014).

Blant en lang rekke mesterskap finner vi i nyere tid nettopp dette OL, samt vinter-OL i Beijing i 2022, fotball-VM i Russland i 2018 og nå sist *fotball-VM i Qatar i 2022*.

Fellesnevneren for alle de fire er at mesterskapene blir brukt som en del av sportsvasking. Å «sportsvaske», et ferskt begrep, ble kåret til årets nyord i 2021 og betyr ifølge *Amnesty* at: «stater arrangerer eller sponser store idrettsarrangementer, klubber eller organisasjoner for å avlede oppmerksomheten vekk fra menneskerettighetsbrudd som staten kritiseres for». (Amnesty, 2022). Ikke bare er mesterskapene blant de største årsakene til at begrepet ble innført, men de fire mesterskapene viser også utviklingen i økt mediaoppmerksomhet. I 2014 ble det skrevet svært lite kritisk om OL i Sotsji og vertsnaasjonen, i forhold til hva og hvor mye det ble skrevet om fotball-VM i Qatar i 2022. Sportsvasking som et ukjent fenomen fungerte etter sin hensikt tilbake i 2014. Nå er det allment kjent hva som er situasjonen i Qatar, og kritikken mot landet ble ikke mindre med mot mesterskapet i fotball i Qatar.

Årsaken til den massive internasjonale medieoppmerksomheten om situasjonen i Qatar, er beskyldningene om «systematiske menneskerettighetsbrudd av migrantarbeideres rettigheter», slik Amnesty International formulerte det. Amnesty har undersøkt arbeidsforholdene til migrantarbeiderne og avslørt brudd på menneskerettighetene. Likevel ble VM arrangert i landet i november og desember 2022. Landet som arrangerte mesterskapet for å lede oppmerksomheten bort fra et politisk regime hvor kvinner behandles som annenrangs mennesker, hvor homoseksualitet er en straffbar forbrytelse, og hvor pressen er sensurert. Før Qatar ble tildelt fotball-VM gjorde ikke FIFA undersøkelser eller vurderinger av de menneskerettslige konsekvensene av å gi mesterskapet til landet. Amnesty International, som jobber for frihet, likeverd og rettferdighet for alle mennesker, vurderer at FIFA burde ha identifisert risikoen ved en slik tildeling for å forhindre at deres største turnering bidro til menneskerettighetsbrudd (Amnesty, 2022).

2.4 Sport/media-komplekset

Sportsjournalistikk forblir nok alltid et paradoks, altså en selvmotsigelse, men sportsjournalistikken er også kompleks. Den tette relasjonen mellom sport og medier er av flere benevnt som «sport/media-komplekset» i internasjonal forskningslitteratur. Komplekset omfatter en felles kommersiell interesse hos idrettsutøvere, idrettsorganisasjoner, sponsorer

og massemedier. Særlig idrettsverdens superstjerner utgjør en hjørnespiller i en verdensomspennende underholdningsindustri, både kulturelt og økonomisk. De gjør at en stor del av sporten er underholdning.

Å snakke om idrettsstjerner er overhodet ikke mulig uten å ta hensyn til mediernes funksjon i konteksten – som representasjonsorganer, historiefortellere, mytemakere og eksponeringskanaler. En person kan være veldig fremgangsrik i sin idrett, men det innebærer ikke nødvendigvis at han eller hun er en stjerne. Det blir personen det gjelder først når ulike medier med gjennomslagskraft gjør personen kjent i det offentlige gjennom ulike berettigede eller narrative fremstillinger (Dahlén, 2008).

I et intervju med TV 2-kommentator Marius Skjelbæk på den årlige sportskonferansen i Bergen sa tidligere langrennprofil Therese Johaug blant annet: «Media er jo de som har promotert idretten vår og gjort den populær. Det er media og journalister som har gjort oss til profiler og som gjør at idretten tiltrekker seg sponsorer slik at vi kan tjene penger» (Johaug, sportskonferansen i Bergen, 27. oktober 2022). Det tjener med andre ord både Johaug og media at hun eksempelvis blir intervjuet etter et skirenn. Interessen for Johaug tiltrekker seg lesere og seere, som media tjener på. Eksponeringen i media gjør det gunstig for sponsorer å ha Johaug som promotør. Det gjør at de får solgt produktet sitt. Det fører igjen til at Johaug tjener penger. Å være sponset er en viktig inntektskilde for profiler.

Utover den gjensidige kommersielle interessen mellom idrettsutøvere og massemedier er idrett blitt en arena for kommersielle og politiske budskap. Spesielt fotballbanen er en av samfunnets fremste geografisk-definerte eksponeringsarenaer for slike budskap, og da særlig under store mesterskap i fotball, som VM og EM, blir en slik eksponering tydelig. Politisk budskap som dreier seg om homofili og miljø er noe vi har sett spesielt mye av de siste årene.

Oppmerksomheten rundt fotballmesterskap har stor kommersiell verdi for media (Helland, 2003, s. 14). Det forklarer hvordan TV-distributører er villige til å betale i dyre dommer for rettighetene til å vise slike idrettsarrangement på fjernsyn og strømmetjenester over hele verden. Folk vil ha det, av ulike grunner, og folk betaler for det. For eksempel er en slik eksponering viktig for sponsorer som ønsker å selge et produkt. Disse tingene summert gjør

det åpenbart at det økende tilbudet av sport på TV, som vi har sett de siste tiårene, har fremmet interessen for sport i pressen.

2.5 Idrett og menneskerettigheter

Idretten har siden årtusenskiftet både fått og tatt større ansvar for å fremme menneskerettighetene. Med menneskerettigheter menes ofte det som står i FNs menneskerettighetserklæring fra 1948. FNs menneskerettighetserklæring gjelder alle FNs medlemsland. I 1948 var det ingen som stemte mot menneskerettighetserklæringen, men åtte land avstod fra å stemme, deriblant Russland (daværende Sovjetunionen) og Saudi-Arabia, som i likhet med Qatar er en del av den arabiske halvøy. Qatar var ikke et av medlemslandene i 1948, men ble medlem i 1971 og har sluttet seg til Verdenserklæringen om menneskerettigheter (FN, 2022). I erklæringen står det at FNs generalforsamling kunngjorde verdenserklæringen om menneskerettigheter «som et felles mål for alle folk og alle nasjoner, for at hvert individ og hver samfunnsmyndighet, med denne erklæring stadig i tankene, skal søke gjennom undervisning og oppdragelse å fremme respekt for disse rettigheter og friheter, og ved nasjonale og internasjonale tiltak å sikre at de blir allment og effektivt anerkjent og overholdt både blant folkene i medlemsstatene selv og blant folkene i de områder som står under deres overhøyhet» (FN, 2022).

Ansvar for menneskerettigheter har underveis blitt preget av et gap mellom prat og handling og ideologi og praksis. Det har ført til at mange har stilt spørsmål om hvorvidt internasjonale idrettsforbund er klar over hvilke plikter denne støtten medfører. Siden menneskerettigheter er en politisk konstruksjon, i form av å være et verktøy som skal beskytte oss mot maktmisbruk og ideologisk basert undertrykking med sikte på å gjelde til enhver tid, kan ikke idrettsorganisasjoner fremme menneskerettigheter og samtidig beholde en selvrefererende nøytralitet. Idrettsorganisasjoner som FIFA og IOC kan ikke være nøytrale, autonome institusjoner i spørsmål om menneskerettigheter når organisasjonene fremmer menneskerettigheter som en del av sitt grunnleggende verdistandpunkt og tildelingskriterier. Spesielt de menneskerettighetene som står i strid med Qatars politiske fundament. Det å ikke ta et politisk standpunkt i sensitive situasjoner er å ta et politisk standpunkt (Næss, 2021).

Å ikke handle er også en handling. Eller som John Stuart Mills skadeprinsipp sier: «... man kan skade andre ikke bare gjennom sine handlinger, men også ved å ikke handle ...» (Mill, 2001).

Valget om å ikke handle dreier seg om idrettsorganisasjoner forståelse av nøytralitet. Forståelsen for nøytralitet utelukker muligheten for at det å ikke ta et standpunkt også er et standpunkt. Det gjør at idrettsorganisasjoner, som FIFA, velger å ikke si noe selv om for eksempel at Qatar er vertsnaasjon for fotball-VM og bruker milliarder av kroner på å markedsføre et bilde som på ingen måte tilsvarer dets rangeringer på internasjonale menneskerettighetsindekser (Næss, 2021). Qatar scorer 6,15 av 10 poeng på menneskerettighetsindeksen, ifølge World Population Review (World Population Review, 2023). Menneskerettighetsindeksen er det mest omfattende empiriske målet på menneskers frihet som er laget. 82 forskjellige indikatorer brukes for å kvantifisere graden av frihet. Hver av de 82 indikatorene går inn under tolv hovedkategorier: Rettssikkerhet, sikkerhet og trygghet, bevegelse, religion, forening, forsamling og sivilsamfunn, uttrykk og informasjon, identitet og relasjoner, størrelse på regjeringen, rettssystem og eiendomsrett, tilgang til penger med sikker verdi, frihet til å handle internasjonalt og regulering. Hver av de 82 indikatorene fordelt på kategoriene får en score fra 0 til 10 der 10 er mest frihet (World Population Review, 2023).

FIFAs samfunnsansvar innlemmes i problemstillinger generelt med hva slags type nøytralitet det målbærer. Mange kritikere anser at menneskerettigheter er bygget på et vestlig normativt verdigrunnlag. FIFA som en organisasjon har et mål om nøytralitet. Dersom FIFA fronter menneskerettigheter vil kritikere hevde at FIFA fronter et verdisett som ledsages av statlig makt fra en koalisjon av menneskerettighetsvennlige land (Næss, 2021). Denne problematikken er vanskelig for FIFA, og andre idrettsorganisasjoner, å unnslippe.

Siden Qatar fikk tildelt mesterskapet i 2010, har FIFA foretatt flere endringer. Den gang var ikke menneskerettigheter en del av kriteriene for tildeling. Nå er det ikke lenger slik. I 2016 besluttet FIFA å ta inn en klausul om menneskerettigheter i sine vedtekter og annonserte at menneskerettigheter ville bli integrert i tildelingskriteriene for VM 2026 i USA, Canada og Mexico. Et annet viktig tiltak FIFA gjennomførte i perioden fra 2017 til 2020 var etableringen av en uavhengig, rådgivende menneskerettighetskomite. Komiteen skal gi anbefalinger til

FIFAs videre arbeid (Norges Fotballforbund, 2021). FIFAs endringer kommer frem i rapporten «Fotballens samfunnsansvar» fra NFFs qatarutvalg. Endringene har tilsynelatende allerede gitt gode resultater. Arbeidet med menneskerettigheter i forbindelse med VM i 2026 ble i 2018 trukket frem som et foregangseksempel av Human Rights Watch (Næss, 2021).

Men det er ikke kun FIFAs arbeid med menneskerettigheter som har stått i fokus siden tildelingen til Qatar i 2010. Korrupsjonsskandaler og at FIFA-representanter lot seg kjøpe til å stemme på Qatar ble senere avslørt. Dokumentaren «The men who sold the world cup», med journalistene Heidi Blake og Jonathan Calvert, forteller denne historien.

Korrupsjonsskandalene er en konsekvens av at idrettsorganisasjoner blir utnyttet av politiske krefter som bruker fremveksten av idrettsarrangementer som globale underholdningspunkter til å markere seg internasjonalt, og Qatar er et av verdens mest aktive når det kommer til å sikre seg disse idrettsarrangementer (Næss, 2021). Det gjelder flere av landene i Gulf-regionen: Bahrain, Kuwait, Oman, Qatar, Saudi-Arabia og De forente arabiske emirater. Formel 1 er blant idrettene som legges til Qatar og flere av løpene foregår i flere av disse landene. Landene i verden med de største menneskerettslige utfordringene. Man kan trekke likheter mellom tildelingen av VM til Qatar og arrangeringen av Formel 1-løp i Gulf-regionen. Det som gjorde situasjonen i Qatar så ekstremt graverende var at FIFA tildelte Qatar fotball-VM, uten å vurdere de menneskerettslige konsekvensene av tildelingen - som NFFs rapport viser. Det gjør at FIFA står ansvarlig for mange av menneskerettighetsbruddene. De samme utfordringene finnes i motorsporten og Formel 1. Siden 2011 har Formel 1 stadig blitt mer politisert, og folks frustrasjon har vært rettet mot at Formel 1 tillot sportsvasking. Som FIFA gjorde, etablerte også Formel 1 en menneskerettspolicy i 2015. Likevel har det internasjonale bilforbundet (FIA) fortsatt med Formel 1-løp i Qatar og flere andre land med lignende risiko for menneskerettighetsbrudd. I stedet for å ta tak i bilsportens menneskerettsutfordringer har FIA bestemt å stramme til regelverket rundt utøverprotester, som for eksempel å sette søkelys på LHBT-miljøet og gjennomføre markeringer (Tangberg, 2023).

Det gjorde også FIFA under VM – da landslagenes lagkapteiner ble truet med sportslige og økonomiske sanksjoner dersom de brukte de såkalte «One Love»-armbåndene, som er

kapteinsbind med regnbuens farger. Denne problematikken var en gjentakelse av det samme som skjedde i 2020-utgaven av fotball-EM.

Menneskerettighetssituasjonen i Qatar og FIFA-avgjørelser rundt eksempelvis kapteinsbind utløste flere lag – og utøverprotester før og under VM. Norges herrelandslag i fotball var blant lagene og nasjonene som tok del i dette.

Tross korrupsjonsmistanker, og kritikkverdige vurderinger bak tildelingene av flere VM, viste en studie av fotballfans' syn på FIFA etter korrupsjonsskandalen i 2015 at det var få indikasjoner på at organisasjonens legitimitet var svekket (Næss, 2021). I 2015 ble flere FIFA-topper arrestert og FIFA-president Sepp Blatter og UEFA-president Michel Platini ble utestengt fra all fotball i åtte år. Daværende generalsekretær i Norges Fotballforbund, Kjetil Siem, kalte det for «det største politiske jordskjelvet i fotballens historie (Bentsen, Gukild og Skjellum, 2015).

Siden den gang har kontroversene rundt FIFA skutt i været, spesielt da det gradvis gikk mot et mesterskap i Qatar. Valget som ble gjort i 2010 om å gi mesterskapet til Qatar var et valg tatt av de samme personene som ble arrestert og utestengt i 2015, men tross etterforskning av tildelingen var et omvalg uaktuelt. FIFA mente at bevisene for kjøp av stemmer ikke var grunnlag nok for et omvalg (Bentsen, 2015). Qatars holdning til menneskerettigheter og den sosiale undertrykkelsen knyttet til Kafala-systemet har i tiden etter vært kraftig debattert, og en internasjonal debatt om boikott av VM fulgte.

Nå tilsier mye at FIFAs legitimitet i større grad er svekket enn det den var i 2015, i hvert fall i Norge. Tildelingene av mesterskap har blitt en sterkt politisert prosess, og idrettsorganisasjoner, som FIFA, sitt forhold til nøytralitet har på grunn av spørsmålet om menneskerettigheter bydd på problemer (Næss, 2021). Knuten av idrett, politikk og menneskerettigheter er knytt sammen på en måte som FIFA i liten grad er designet for å løse.

3. Metode

3.1 Metodevalg

I denne *empiriske* masteroppgaven har jeg gjort en empirisk undersøkelse hvor jeg har gjennomført kvalitative intervjuer med redaktører. Og jeg har observert arbeidet med undersøkende sportsjournalistikk i to av de største mediehusene i Norge - TV 2 og NRK. Spørsmålene jeg satt med var, blant flere; Hvor mange av sakene er referater eller nyheter fra fotball-VM uten et kritisk poeng og hvor mange er med? Hvilke saker prioriteres i valg om hva som skal publiseres, spesielt for å balansere den kritiske journalistikken. Hvordan prioriteres kritisk journalistikk i det daglige nyhetsbildet: har viktige, større saker og mer omfattende journalistikk blitt prioritert, eller prioriteres det at Erling Braut Haaland har scoret et nytt mål?

Jeg har gjort en casestudie. Det betyr at masteroppgaven er belyst ved bruk av en case – fotball-VM i Qatar som varte fra 20. november til 18. desember 2022. Av hensyn til det formålet har jeg valgt å kun fokusere på de to distributørene av mesterskapet - TV 2 og NRK.

Hovedårsaken til det er at de to hadde et særlig stort ansvar for å fremstille mesterskapet på en måte som ikke bidro til Qatars mål om sportsvasking og malte det som et glansbilde. Så er jo utfordringen hvordan TV 2 og NRK balanserte det som i utgangspunktet er en fotballfest, med det som er nettopp sportsvasking.

Under en debatt om fotball og menneskerettigheter på Bergen Offentlige Bibliotek 15. september 2022, satt TV 2s fotbollsjeff Eystein Thue i salen. På tampen av debatten begynte spørsmålene rundt hvordan TV 2 og NRKs sendinger ville se ut å florere, og Thue forklarte hva sin kanal syntes om situasjonen:

Tidligere har VM handlet om «bli med på festen». Og alle har gledet seg. Sånn er det ikke nå, og ikke for oss heller. Vi prøver å speile den ambivalensen vi står i (E. Thue, debatt på Bergen Offentlige Bibliotek, 15. september 2022).

I god tid før, og under hele opptakten til VM, ble det stilt spørsmål til hvordan TV 2 og NRK kunne vise et så omstridt og kontroversielt mesterskap, og mange mente boikott var det beste. Thue forklarte under debatten at TV 2 også syntes det er vanskelig, men at de ønsket å løse det på best mulig måte blant annet med «sterkere tilstedeværelse fra utenriksredaksjonen, og at reportasjeledelsen skulle foregå fra utenriksredaksjonen». Det foregikk også på den måten. Jeg har sett nærmere på dette redaksjonelle samarbeidet - hvordan det så ut på TV 2 og NRKs flater – og gått grundig gjennom dette i intervjuene.

3.2 Metodedesign

For å klargjøre hvordan jeg jobbet med undersøkelsen satte jeg et metodedesign som inneholder disse tre kategoriene:

- Relevant litteratur
- Debatter, foredrag og dokumentarer
- Intervjuer

Begrunnelsen for valg av et slik metodedesign baserte seg på hvordan jeg best mulig skulle løse problemstillingen. Problemstillingen, «*hvordan håndterte TV 2 og NRK dilemmaet og balansen mellom å dekke sport og å dekke menneskerettighetssituasjonen i Qatar under fotball-VM i landet i 2022?*», stiller først og fremst et krav om forhåndskunnskap. Ved bruk av *relevant teori* fikk jeg kunnskap om det som omhandler nyheter og sportsjournalistikk for å kunne si noe om det «å dekke sport», og jeg fikk kunnskap om sport og politikk for å kunne si noe om «menneskerettighetssituasjonen i Qatar under fotball-VM».

Videre dannet jeg meg et bilde av hvordan situasjonen så ut i forkant av mesterskapet og samlet inn informasjon gjennom debatter, foredrag og dokumentarer, i tillegg til artikler, saker, rapporter og andre dokumenter om Qatar-VM. Dette gjorde jeg i en *observasjonsfase*.

Til slutt gjorde jeg intervjuer med sportsredaktørene i TV 2 og NRK, Espen Olsen Langfeldt og Vegard Jansen Hagen, for å kunne si noe om «hvordan TV 2 og NRK håndterte dilemmaet og balansen». I tillegg har jeg gjort et intervju med tidligere journalist og nåværende daglig

leder i «Stiftelsen for en Kritisk og Undersøkende Presse» (SKUP) John Bones. Det var for å få et blikk på undersøkende sportsjournalistikks representasjon i undersøkende presse fra en kilde som ikke lenger jobber i en redaksjon, men som likevel jobber tett på og har kunnskap om kritisk og undersøkende journalistikk i Norge.

3.3 Casestudie

En casestudie er studien av én eller flere enheter. I denne masteroppgaven har jeg studert undersøkende journalistikk i sportsredaksjonene til TV 2 og NRK, og jeg har belyst dette ved å undersøke en aktuell case - dekingen av fotball-VM. Jeg må presisere at oppgaven som en helhet *ikke* er en casestudie. Det er den utenomsporslige delen av Qatar-VM som er hovedfokus, men òg hvordan kritikken er brakt inn i saker som i utgangspunktet handler om også det sportslige. Med det mener jeg at enhver sak der en form for kritikk av en viss grad er rettet mot Qatar og mesterskapet er regnet som kritisk journalistikk.

For at noe skal kunne kalles en casestudie, må den valgte casen studeres ved hjelp av flere datakilder for at en mest mulig grundig og detaljert undersøkelse skal kunne sikres (Grenness, 2020). Jeg har benyttet meg av tre datakilder:

- Kvalitative intervjuer
- Observasjon før, under og etter VM
- Analyse av sportsnyhetene i perioden fra *Faktisk*

Jeg skal undersøke VM i Qatar isolert sett, som én avgrenset enhet, men jeg vil likevel trekke inn relevante sammenligninger til andre mesterskap der det er hensiktsmessig. Det er for å kunne grunngi hva som gjorde, eventuelt hva som *ikke* gjorde, VM i Qatar så kontroversielt.

3.3.1 Bakgrunn for valg av case

Da jeg skulle gå løs på en masteroppgave, som krever mye tid og arbeid, var det viktig for meg å finne noe jeg ville undersøke som virkelig interesserte meg. Kombinert med aktualitet og viktighet falt det seg naturlig å se nærmere på fotball-VM i Qatar. Sjelden har et fotball-

VM fått så mye mediaoppmerksomhet for utenomsportslige forhold som det fikk denne gangen.

Qatar-VM har vært et høyst kontroversielt arrangement, som mediene har vist, og det var det lenge før det faktisk gikk av stabelen. Det hersker liten tvil om at det er et av de mest kontroversielle verdensmesterskapet i fotball gjennom tidene, og kanskje også det mest kontroversielle idrettsarrangementet i historien. Tidligere Tottenham-spiller Gary Lineker, som var en del av BBCs dekning av mesterskapet sa i en åpningsmonolog i begynnelsen av BBCs dekning: «It's the most controversial World Cup in recent history and a ball hasn't even been kicked» (Browning, 2022).

Det er mange aspekter og sider ved saken, og det gir et godt forskningsgrunnlag med mange mulige innfallsvinkler. Jeg setter søkelys på hvordan de norske rettighetshaverne dekket et så kontroversielt evenement.

3.4 Kvalitative intervjuer

Jeg har gjennomført semistrukturerte intervjuer der jeg har gått eksplorativt til verks. Jeg utnyttet personlige intervjuer, fremfor spørreundersøkelser, hele veien for å forsøke å finne frem til et svar på løse problemstillingen. Undersøkelsen gir innsikt og forståelse, og intervjuene spiller hovedrollen for å oppnå det.

En eksplorativ tilnærming vil i ordets rette forstand si at jeg har beveget meg inn i ukjent terreng. Det har jeg i utgangspunktet ikke. Jeg gikk løs på denne undersøkelsen med både forkunnskaper og et dannet bilde av hvordan terrenget så ut. En kvalitativ undersøkelse innebærer likevel blant annet at man jobber eksplorativt (Grenness, 2020), noe jeg gjør i intervjuene. I intervjuene ønsket jeg å få perspektiver på hvordan mediene dekket VM.

Jeg gjorde semistrukturerte intervjuer for å få mest mulig informasjon ut av kildene på de samme spørsmålene, for så å analysere og sammenligne svarene i etterkant. Dette gjelder de to sportsredaktørene. Som i semistrukturerte intervjuer var spørsmålene bestemt på forhånd, og andre spørsmål dukket opp underveis gjennom dialogen mellom intervjuer og intervjuobjektet. Et semistrukturert intervju gir likt grunnlag til alle kandidatene (DiCicco-

Bloom og Crabtree, 2006), og det er lett å sammenligne svarene – noe som er viktig for denne oppgaven.

Intervjuet med Bones dreier seg om noe helt annet, og undersøkelsens siste element – representasjonen av norsk, undersøkende sportsjournalistikk i SKUP. Dette er med på å gi statistikk på – og historikken til kritisk og undersøkende sportsjournalistikk i Norge. Det er intervjuene med sportsredaktørene som er undersøkelsens bærebjelker, og som oppgaven baseres på. Intervjuet med Bones gir supplerende informasjon.

Selv om en kvalitativ intervjuundersøkelse normalt sett ikke har som mål å sammenligne på tvers av informantene (Grenness, 2020), vil svarene i dette tilfellet sammenlignes i en viss grad. På grunn av TV 2 og NRKs tette samarbeid gjennom mesterskapet var det naturlig at de to redaktørene for de respektive mediehusene svarte på samme spørsmål for å kunne trekke konklusjoner basert på hvordan mesterskapet så ut gjennom deres kanaler. De to kanalene delte mesterskapet seg imellom, noe som betyr at de til en viss grad inngikk et redaksjonelt samarbeid på tvers av kanalene.

Dette ble for første gang veldig tydelig da promoteringsvideoen for VM begynte å rulle over norske TV-skjermer 1. november. Ordene fra TV 2s Erik Thorstvedt og NRKs Ingerid Stenvold var en tydelig beskjed om en felles interesse og forståelse av hvordan VM skulle fortelles:

«Fotball. Det vakre spillet. Fotball. Det skitne spillet. ... Vi gir deg hele historien fra fotball-VM».

Det redaksjonelle samarbeidet ble enda tydeligere 12 dager før VM da begge mediers sportsredaktører Vegard Jansen Hagen i TV 2 og Espen Olsen Langfeldt i NRK publiserte sine perspektiv og begrunnelse for distribueringen av VM: «Derfor sender TV 2/NRK VM».

Der gjorde både TV 2 og NRK et løfte:

«Det formidable sportsvasking-prosjektet Qatar så for seg ved tildelingen i 2010, vil møte tøff motstand i kraft av fri, undersøkende journalistikk. VM blir neppe en PR-fest for Qatar, og TV 2 er forberedt på å ta vår del av ansvaret for at det ikke skal skje» (Hagen, 2022).

«Vi i NRK skal sende mange spennende kamper under årets fotball-VM. Samtidig skal vi benytte anledningen til å formidle historiene som Qatar og FIFA ikke ønsker å vise fram. Vi skal bruke kraften vi har som mediehus og rettighetshaver til å fortelle hele historien om mesterskapet» (Langfeldt, 2022).

Et spørsmål som var naturlig å stille redaktørene i ettertid - var om kanalene holdt det de lovet. Hvordan gikk det, sett i retrospekt da det hele var over? Undersøkelsen viser om løftet ble holdt.

3.4.1 Kilder

Fra TV 2: Vegard Jansen Hagen, sportsredaktør

Jansen Hagen sin journalistkarriere begynte i lokalavisen Firdaposten i hjembyen Florø. Han har tidligere også jobbet som sportsjournalist i Bergensavisen og Bergens Tidende. Siden det gikk turen til TV 2 hvor han har jobbet som nyhetssjef for sport og fotballsjeff, og siden 2014 har han vært sportsredaktør (Nordiske mediedager, 2023). I 2023 overtok han i tillegg rollen som leder for Norske Sportsjournalisters Forbund (NSF), etter at Dagsavisen-journalist Reidar Sollie gikk av etter 33 år.

Fra NRK: Espen Olsen Langfeldt, sportsredaktør

Langfeldt jobbet i VG fra 1991, blant annet som redaksjonssjef for VG+, før han i 2017 begynte som programredaktør i Nyhetsdivisjonen med ansvar for digital publisering av nyhetsinnhold og direkte oppdateringer på TV, radio og nett (NRK, 2022). I 2022 byttet han ut nyhetsredaksjonen med sportsredaksjonen og er nå NRKs sportsredaktør.

Jansen Hagen og Langfeldt valgte jeg som intervjuobjekter og hovedkilder fordi de kunne si noe om hva som prioriteres og hvordan det jobbes med sportsnyheter i redaksjonen. Som sportsredaktør er de blant de som er tette på sportsredaksjonen. Samtidig har de et bredt og oversiktlig blikk over hvordan mediehusenes nyhetsproduksjon mottas av befolkningen. I motsetning til andre journalister og reportere i redaksjonen, som jobber tett med egen journalistikk og egne saker, har ikke Jansen Hagen og Langfeldt et særskilt ansvar for spesifikke saker, men et overordnet ansvar for at journalistikken gjennom deres respektive mediehus oppfyller kravene til samfunnsoppdraget, og at den kan forsvares. Hver gang ett av

mediehusene er under lupen for dårlige journalistiske vurderinger, så er det redaktørene som står til ansvar for det og de må svare på mediehusets vegne.

En veldig stor del av sportsnyhetsbildet dreier seg om fotball, og i arbeid med verdens mest populære idrett (Veroutsos, 2022) trengs kunnskap, nyhetsteft og en unik forståelse for sporten. Både Langfeldt og Jansen Hagen har i en årrekke jobbet med sporten og har et grundig grunnlag for å kunne si mye om hvordan det arbeides mot gode fotballsaker, og i hvor stor grad fotball prioriteres fremfor andre idretter.

John Bones, daglig leder i SKUP.

Bones startet som journalist og senere redaksjonssjef i Adresseavisen. I 1993 begynte han i VG hvor han jobbet frem til 2016, blant annet som journalist, hovedvaksjef, prosjektleder og avdelingsleder. I 2016 begynte han som daglig leder i SKUP etter å ha sittet i styret siden 2012.

Intervjuet med Bones gir et viktig supplement til denne undersøkelsen, da den gir et faktisk tall på fraværet av kritisk og undersøkende sportsjournalistikk i norsk presse.

3.4.2 Utvalg

Kildene, eller informantene, er valgt etter nøye vurderinger. Jeg ønsket få, men gode kilder. Journalister i sportsredaksjonene, som jo jobber tett med journalistikken, har ikke nødvendigvis et helhetlig bilde av hvordan den fullstendige journalistikken før, under og etter Qatar-VM så ut på deres kanal. Jeg vurderte at sportsredaktørene er bedre egnet som kilder for å gi perspektiver på dette.

Undersøkelsen inneholder altså ikke intervjuer med faktiske journalister fra de to kanalene. Grunnivningen for det er at meningene til mange av dem og kritikken er godt reflektert og tydeliggjort i media. Gjennom hele undersøkelsen er det brukt uttalelser og meninger fra journalister fra ulike medier.

3.4.3 Data

Når det gjelder annet utvalg utover kildene og intervjuene måtte denne undersøkelsen inneholde nok data til å kunne sammenligne og trekke konklusjoner. I løpet av perioden

fotball-VM varte ble det produsert mengder av journalistikk både tekstuelt og visuelt. Perioden var avgrenset, men den ga likevel mer en nok data til å kunne analysere hvordan sportsnyhetene ble forvaltet i de to mediehusene. Utvalget har gitt tilstrekkelig informasjon for oppgavens formål. Det er verdt å påpeke at TV 2 og NRK driver nyhetsproduksjon på ulike måter.

Hvem som anvender nyhetsverdier kan være like viktig som hvilke nyhetsverdier som brukes ... graden av autonomi som gis til en journalist som tar valg om nyheter, vil avhenge av hvilken type nyhetsorganisasjon de jobber for, hvilken type journalistikk de produserer, og hvilket nivå de opererer på (Harcup og O'Neill, 2016).

Jeg forventet at en analyse etter mesterskapet ville vise om, og i så fall hvordan, de to mediehusene skilte seg fra hverandre. Jeg, som sportsjournalist, måtte distansere meg fra det journalistiske i løpet av perioden ettersom det ville svekket utvalget dersom jeg var med å produsere det og påvirke hvordan nyhetene ble forvaltet. Jeg var oppmerksom på å ikke selv ta sterke redaksjonelle vurderinger som angikk arbeid som kan knyttes direkte til problemstillingen. Jeg har for ordens skyld og til utvalgets beste verken inkludert mitt eget arbeid eller arbeid jeg var med på å påvirke i perioden i utvalget.

I perioden fotball-VM pågikk gjennomførte nettstedet *Faktisk* daglige analyser av hvordan VM ble dekket av mediene, og helt avslutningsvis publiserte nettstedet en totaloversikt. *Faktisk* er en ideell organisasjon og uavhengig redaksjon for faktasjekk av samfunnsdebatten og det offentlige ordsiftet i Norge. De er eid av TV 2 og NRK, sammen med VG, Dagbladet, Polaris Media og Amedia.

Jeg brukte *Faktisk* sine analyser og oversikt som data jeg selv gikk ut ifra. Analysene deres er grundige og tegner et overordnet bilde av hva slags type journalistikk mediene produserte i forbindelse med VM mens det pågikk. Oversikten går ikke i dybden på hvordan hvert enkelt mediehus arbeidet, men viser fordelingen mellom kritisk journalistikk og ikke-kritisk journalistikk om Qatar-VM. Det var en konkret statistikk å bruke som et utgangspunkt i intervjuene med TV 2 og NRKs sportsredaktører.

Utover *Faktisk* sin oversikt hentet jeg selv frem utvalgte nyhetsartikler og reportasjer der det var relevant å stille spørsmål til kanalenes dekning. Da analysen til *Faktisk* kun inneholder statistikk fra under selve mesterskapet, brukte jeg egne observasjoner fra tiden før og tiden etter.

Som tilleggsdata fant jeg ut tallet på hvor mange SKUP-metoderapporter de siste 10 årene som har dreiet seg om sport. Målet var å avdekke utviklingen i antall kritiske og undersøkende sportsjournalistiske prosjekter, og bruke det som et grunnlag og som tall og statistikk i intervjuer med informantene.

3.4.4 Transkribering

Jeg har gjennomført semistrukturerte intervjuer for å gjennomføre en analyse. Tatt viktigheten av intervjuene i betraktning er det essensielt å kunne forklare hvordan jeg kom frem til de resultatene jeg vil legge frem, og hvordan jeg har kommet meg fra intervjuene til et svar.

Det begynte med at jeg transkriberte intervjuene. Transkribering er viktig for at meningsinnholdet gjengis korrekt og for å sikre validitet og relabilitet (Grenness, 2020). Det var òg viktig for min egen del. At svarene skulle stå svart på hvitt slik at jeg lettere fant frem til svarene jeg trengte, og for at alle svar skulle gjengis korrekt slik at jeg ikke ville være i tvil om jeg kunne bruke innholdet eller ikke. Transkriberingen var også viktig for at den kvalitative studien ikke kan kritiseres for å være syensing (Grenness, 2020). Det unngår jeg ved å kunne vise til prosedyren fra intervju til resultat, og nettopp det kan jeg vise til i transkriberingen. Der står det hva intervjuobjektene har sagt gjengitt i tekstform.

Transkriberingen var også viktig for å kunne bruke sitater som et gjennomgående virkemiddel gjennom oppgaven. Ofte kan intervjuobjekter, som er eksperter på sitt område, formulere seg og formidle noe på en bedre måte enn hva jeg kunne gjort ved tolkning. Sitater fremstår mer ekte, da det er noe intervjuobjektet har sagt uten den umiddelbare muligheten til å kunne reformulere eller revurdere svarene de har gitt. Det første som blir sagt er gjerne det riktige og minst filtrerte. Derfor blir sitater hyppig brukt på steder der det faller seg naturlig. Det fører både meg og leseren nærmere intervjuobjektet – det gir medfører troverdighet.

Etter at jeg hadde transkribert intervjuene ble de sendt til intervjuobjektene for sitatsjekk. Det øker undersøkelsens pålitelighet, både ovenfor informantene og de som leser den. Her gjorde jeg en risikovurdering i forhold til om informantene skulle ønske å endre på hva de hadde sagt eller ikke. For dette er i konflikt med det jeg nevnte i avsnittet over – at det første som blir sagt er minst filtrert. En eventuell sitatsjekk vil kunne forhindre det. Sitatsjekking er en metode som først og fremst er kjent fra journalistikken, og som er mer uvanlig i forskning. Da denne undersøkelsen i så stor grad baseres på det kildene har fortalt, var det viktig å konferere med dem og få godkjenning for bruk. Dette var også et ønske fra dem – Vegard Jansen Hagen og Espen Olsen Langfeldt. Som journalist og i intervju med andre journalister forholdt jeg meg til Vær Varsom-plakatens punkt 3: Journalistisk atferd og forholdet til kildene. Om sitatsjekk sier retningslinjene i punkt 3.3 at «det er god presseskikk å klargjøre premissene i kontakten med kilder. Hvis det inngås avtale om sitatsjekk, bør det gjøres klart hva avtalen omfatter og hvilke frister som gjelder. Redaksjonen selv avgjør hva som endelig publiseres», og i punkt 3.8. at «hvis det er avtalt sitatsjekk, skal denne primært bidra til å sikre at kilden er gjengitt korrekt og til korrigerings av faktiske feil. Ingen uten redaksjonell myndighet kan gripe inn i redigering og presentasjon av redaksjonelt materiale». Sitatsjekk ble avtalt i intervjuene, og fulgt opp likedan.

Jeg anså det som viktig for studien at sitatene jeg brukte var så korrekte som mulig. Intervjuene har i hovedsak dreiet seg om hvordan det arbeides med sportsjournalistikk i redaksjonene og hvordan de stiller seg til det politiske i idretten med fokus på deknningen av Qatar-VM. Dette ble informantene opplyst om i forkant, og sitatsjekk ble avtalt i etterkant av intervjuene. Risikoen for at informantene sa noe de angret på eller noe feil i en slik setting, eller at det de sa noe som kan oppfattes som kontroversielt, var dermed lav.

Jeg valgte å transkribere intervjuene umiddelbart etter at de var gjennomført. Det var først og fremst fordi jeg da husket hva som var av høyest viktighet. Intervjuene er transkribert fullstendig og i sin helhet, inkludert mine spørsmål. Informantenes svar er likevel gjengitt i konsentrert form. Det vil si uten å angi pauser og nøling. Det er fordi det er argumentene og svarene som er av betydning, ikke hvordan de uttrykte det. En konsentrert gjengivelse er tilstrekkelig nok til å opprettholde reliabiliteten til studien, spesielt nå som det er nevnt.

3.4.5 Organisering av intervjumateriale

I forkant av intervjuene laget jeg en intervjuguide – et oppsett av spørsmål som oppfyller kravene til å være et semistrukturert intervju, altså at spørsmålene i stor grad er bestemt på forhånd. Gjennom observasjoner, arbeid med teori og metode, i tillegg til nysgjerrighet over tid, har spørsmålene jeg har silt falt seg naturlig. De er ikke tvunget frem, men heller basert på konkrete undringer.

Jeg delte spørsmålene inn i fem ulike kategorier basert på visse kriterier. De fem kategoriene er:

- Idretten i samfunnet
- Etterlysning av kritisk sportsjournalistikk
- Organisering av arbeidet med undersøkende sportsjournalistikk
- Dekningen av Qatar-VM
- Resultater av dekingen

Dette er de samme kategoriene jeg har delt analysedelen inn i. I analysedelen valgte jeg en struktur hvor de fem kategoriene gikk rett inn som hovedkapitler.

3.5 Observasjon

Før VM ble sparket i gang inntok jeg en observerende rolle og benyttet meg av ulike informasjonskanaler for å få tilgang til svar på spørsmål jeg hadde og for å tilegne meg kunnskap. Dette gjaldt spørsmål om hvordan mediene arbeidet inn mot VM, hvordan sportsjournalistikk om Qatar ble oppfattet og hvordan det ble jobbet med, og ikke minst hvilket forhold sentrale og viktige personer hadde til det hele.

Jeg har observert mediene og overvært ulike debatter og konferanser, i tillegg til å ha lest artikler og sett dokumentarer om Qatar-problematikken.

En slik observerende tilnærming var et bevisst valg i forkant av mesterskapet, intervjuene og analysen. Det gjorde at jeg fikk et helhetlig og fyldig bilde av situasjonen i Qatar og et ærlig bilde av hvordan den ble fremstilt gjennom sportsjournalistikk i Norge. Jeg kunne

gjennomført intervjuer også før mesterskapet, og hatt samtaler om hvordan mediehusene beveget seg inn mot et slikt arrangement, utfordringene med det og deres oppfatning av sport, politikk og sportsjournalistikk. Jeg bestemte imidlertid tidlig å utelate dette og gå for en observerende metode før VM, for så å gjennomføre intervjuene etter mesterskapet.

Jeg deltok før fotballmesterskapet på debatter og konferanser. Blant annet Bergen Offentlige Biblioteks debatt om fotball og menneskerettigheter, hvor blant andre fotballpresident i Norges Fotballforbund, Lise Klaveness, satt i panelet. Også Sportskonferansen 2022 på Media City Bergen inneholdt flere relevante sekvenser der ulike betraktninger derfra er brukt i denne oppgaven.

Dette er bruk av kvalitativ metode. Kvalitative data er typiske tekster - i denne undersøkelsen først og fremst intervjutranskripsjoner - men òg transkripsjoner av debatter og konferanser. Det kan i tillegg være både bilder og videoer, som for eksempel dokumentarserien «The men who sold the world cup».

De tre punktene; analyse, kvalitative intervjuer og observasjon, er det som til sammen gjør dette til en casestudie.

3.6 Dokumentar

«Det var mitt største nederlag noensinne».

Det sier tidligere FIFA-president Sepp Blatter om tildelingen av VM til Qatar i dokumentarserien «The men who sold the world cup». I to episoder følger vi historien om hvordan Qatar-VM ble en realitet, fortalt av journalistene som var først ute med å avsløre korrupsjon i FIFA, verdens største idrettsorganisasjon (Jennings, 2006).

Sunday Times-journalistene Heidi Blake og Jonathan Calvert viser hvordan Qatar bedrev «ekstremt omfattende korrupsjon». Det var Blatter og hans forgjenger Joao Havelange som etablerte en bestikkelseskultur i FIFA. For Blatters del begynte forholdet til Qatar under FIFAs presidentvalg i 1998. Blatter vant med støtte fra Mohamed bin Hammam, toppfotballsjefen i Qatar. En av de mektigste i verdensfotballen i flere år. Han finansierte

Blatters presidentkampanje i 1998. Senere ble denne mannen en viktig brikke i den qatarske emirens strategi om å gi Qatar en ledende maktposisjon i den globale idretten. Bin Hammam ville bli FIFA-president og stilte til valg før valget i 2011. I siste liten trakk han seg. Det skal skyldes at Blatter inviterte Bin Hammam til et møte der han angivelig lovet bort VM til Qatar dersom bin Hammam trakk seg (DiMauro og Pehme, 2021).

Som Blatter selv sier i dokumentaren: FIFA er ikke korrupt. Folk i FIFA er korrupte. Dette stemmer for så vidt med måten VM tildeles på. Hvem som skal være vertskapsland for VM bestemmes av FIFAs formannskap. Det er en hemmelig avstemning og de trenger ikke å forklare avgjørelsen (DiMauro og Morgan Pehme, 2021).

Qatar ble tildelt VM i 2010. På det samme møtet fikk Russland tildelt VM for 2018. I tiden etter ble både Russland og Qatar mistenkt for å kjøpe stemmene i tildelingen. I forkant av avstemningene til VM i 2018 og 2022 ble to formannskapsmedlemmer suspendert etter at Sunday Times avdekket korrupsjon i FIFA (DiMauro og Morgan Pehme, 2021).

3.7 Sport i SKUP

SKUP (Stiftelsen for en kritisk og undersøkende presse) ble grunnlagt i 1990 og «er etablert for å fremme den kritiske og undersøkende journalistikken i Norge» (SKUP, 2023). Gjennom alle årene fra 1991, da prisen ble delt ut for første gang, til siste utdeling i 2022 har det vært oppsiktsvekkende lite bidrag fra sportsredaksjoner. De få bidragene fra sportsredaksjoner reflekterer totalovervekten av undersøkende journalistikk i nyhetsredaksjoner. Politisk journalistikk, økonomisk journalistikk og helsejournalistikk har ofte gått helt til topps i kåringen av årets beste journalistiske arbeid. Jeg bruker tall på fraværet av sportsjournalistikk på SKUP-utdelingen som et illustrerende poeng i intervjuene med de to sportsredaktørene, Vegard Jansen Hagen og Espen Olsen Langfeldt.

4. Analyse

4.1 Innledning

Verdensmesterskapet i fotball i Qatar, FIFA og menneskerettigheter er en stor og vanskelig problematikk. Det har både «mannen i gata» og mediene fått erfare. Selv om det nok for mange opplevdes som et tema som ble satt på dagsordenen for et par år siden, og særlig det siste året, har Qatar-VM vært en problematikk siden landet ble tildelt arrangementet tilbake i 2010.

I møte med denne problematikken har mediene støtt på en av de vanskeligste oppgavene de har stått ovenfor - det å dekke et kontroversielt mesterskap uten å fremme og bidra til vertskapslandets sportsvaskingsprosjekt.

Analysen er delt inn i tre deler. Den første delen tar utgangspunkt i idrettens rolle i samfunnet og praktiseringen av undersøkende sportsjournalistikk i redaksjonene til distributørene av VM – TV 2 og NRK. Her ligger fokuset på hvordan redaksjonene arbeider med gravejournalistikk, organiseringen av arbeidet og om VM i Qatar har ført til noen endringer i denne tilnærmingen. Innenfor det arbeidet spiller idrettens rolle i samfunnet en stor rolle, og hvordan utviklingen av sportsjournalistikken har utviklet seg i takt med større samfunnsrolle.

Analysens hoveddel tar utgangspunkt i mediernes dekning av mesterskapet og hvordan de håndterte balansen mellom å dekke det sportslige og å dekke det utenomsportslige. Her nyanseres både gode og mindre gode aspekter fra mesterskapet, mediernes svar på kritikken mot dekningen og også problemstillingen om boikott.

Analysens siste del omhandler arbeidet med sportsjournalistikk om Qatar-VM i ettertid, veien videre og hvordan man skal opprettholde den kritiske og undersøkende sportsjournalistikken. Utover det søker jeg etter svar på hvordan mediene best kan bruke undersøkende journalistikk i en stadig mer digitalisert verden, der en viktig målgruppe er unge. Helt avslutningsvis tar analysen for seg noen tall fra SKUP om sportsjournalistikkens representasjon.

4.2 Idretten i samfunnet

4.2.1 «Idretten har latt seg bruke»

Teorikapittelet i denne undersøkelsen viser hvordan idrett og politikk henger sammen i dagens samfunn: «... forholdet mellom idrett, politikk og menneskerettigheter ligner på en gordisk knute» (Næss, 2021). Det er vanskelig å komme utenom politisk påvirkning i og på idretten. De siste årene har vi sett et flertall mesterskap som har møtt kritikk for sportsvasking eller andre politiske motiver. I nyere tid er også vinter-OL og VM i Russland, og vinter- og sommer-OL i Beijing blant kontroversielle arrangementer, med FIFA og Den internasjonale olympiske komité (IOC) i hovedrollene. Selv om begrepet «sportsvasking» først for alvor kom på banen i 2021, i forkant av 2022s vinter-OL i Beijing og fotball-VM i Qatar, var det nettopp det disse fire mesterskapene prøvde på.

Det ene handler om å bygge nasjonal stolthet hjemme, og handler om Russlands posisjon som stormakt. Å ha slike ekstravagante arrangementer, som går prikkfritt og tiltrekker seg hele verdens oppmerksomhet med skinnende idrettsstjerner, er med å på å fortelle historien Putin ønsker å fortelle sin befolkning. Det andre handler om å vise frem Russland for en hel verden, og her kommer sportsvaskingen inn. En viktig del av verden ser på det (Friberg, 2022).

Slik forklarte John Peder Egenæs, generalsekretær i Amnesty Norge, det til VG i februar 2022. Han beskrev de to evenementene i Russland. Under debatten om fotball og menneskerettigheter på Bergen Offentlige Bibliotek, som omtalt tidligere, sa leder i Brann Bataljonen Bergen, Erlend Ytre-Arne Vågane, at kampen mot sportsvasking egentlig er en kamp mot politisering av fotball. «Idretten vil alltid være politisk, noe annet er utopisk og naivt å si, men vi må skille mellom ulike politiske hensyn. Men der det bryter med menneskerettigheter, der går grensen». Vågane har et gyldig poeng i at idretten alltid vil være politisk. Han fikk støtte fra Jostein Hole Kobbeltvedt, daglig leder i *Raftstiftelsen*, som satt i det samme debattpanelet. Han forklarte at det vil være en enorm utfordring for fotballen å ikke bli brukt med stadig større autoritære krefter på fremmarsj: «Når fotballen blir brukt politisk, så er man i stor fare for å bli brukt både som enkeltutøver og som forbund. Det ligger mye makt i dette». Det er neppe en vei tilbake fra slik situasjonen er blitt nå, med mye makt

og penger i omløp. Egenæs er enig i at idretten ganske ukritisk har latt seg bruke, og at det høyst sannsynlig skyldes at det er så økonomisk lukrativt. Først i senere tid har noen i idretten innsett at idrett og politikk henger tett sammen (Friberg, 2022).

4.2.2 Idrettens rolle i samfunnet

Idretten er i dag forstått som viktigere både i redaksjonene og i samfunnet. Dette handler i stor grad om politiseringen av idretten. Det er mye makt og penger i idretten, og det er dermed mye problematikk i idretten. Det er problematikken som oppstår når idrett og politikk møter hverandre som i større og større grad har blitt satt på dagsorden. Det gjør at idretten får en større og større rolle. Samtidig har interessen for idrett utviklet seg samtidig som den økende politiseringen. Interessen har flyttet seg til sport som industri mer enn for selve sportsarrangementene. «Det brukes mer og mer ressurser inn mot idrettspolitikken. I forhold til IOC og russlandsproblematikken, og nå i forhold til Qatar, har den politiske delen av idretten og da sportsjournalistikken vært mye mer markant og samfunnsorientert» (E. O. Langfeldt, intervju, 7. mars 2023).

Sport/media-komplekset, den felles kommersielle interessen hos idrettsutøvere, idrettsorganisasjoner, sponsorer og massemedier, øker i takt med politiseringen og idrettsstjerner spiller en stor rolle for sportsjournalistikken. Men med økt politisering hviler et større ansvar på idrettsstjernene og medienes bruk av dem. Mot VM i Qatar ble kritiske spørsmål reist om blant annet qatarske sponsorer, i hovedsak flyselskaper, på fotballdrakter, og idrettsprofiler som frontfigurer i reklamering for mesterskapet. Det vakte blant annet internasjonal oppmerksomhet da David Beckham fungerte som en kulturell ambassadør for Qatar-VM og tjente millioner av kroner på det (Folvik, 2022). NRK var opptatt av å ha en kritisk distanse til slike sterke ambassadører (Langfeldt, intervju, 7. mars 2023).

I Norge er vi mest opptatt av norske profiler, og det siste året har Erling Braut Haaland på kort tid blitt én av verdens mest ettertraktede idrettsprofiler. Da han valgte å signere for Manchester City i mai 2022, samtidig som Qatar-VM hyppig ble omtalt i media, begynte debatten omkring hans representering og ansvaret som følger med å bære en fotballdrakt med hovedsponsor fra De forente arabiske emirater. Et land med mange likheter med blant annet Qatar.

Spillerne er noen ganske lukrative enkeltmannsforetak. De er på størrelse med multinasjonale selskaper i økonomi og har en innflytelse som er ganske stor. Jo større innflytelse du har, og jo større sjanse for at du direkte bidrar til menneskerettighetsbrudd, desto større er ansvaret. Jeg tenker at man kan bruke litt den tankegangen. Jo større plattformen din er, og jo større makt du har, desto større mulighet har du til å sette betingelsene og da tilfaller det et litt større ansvar. Og så handler det om hvor direkte koblingen er til menneskerettighetsbrudd (J. K. Kobbeltvedt, debatt på Bergen Offentlige Bibliotek, 15. september 2022).

Det er en betydelig stor forskjell på å representere et lag sponset og eid av arabiske aktører, og det å aktivt promotere et mesterskap som viste seg å være kontroversielt på så mange områder. Flere i grasrota i norsk fotball hadde tatt et standpunkt i diskusjonen om Qatar-VM og tydde til et krav om boikott. Med det standpunktet tatt oppstod diskusjonen om hvorvidt Norge kan tillate at Erling Braut Haaland representerer det norske landslaget. Norges fotballpresident, Lise Klaveness, står i bresjen for NFFs politikk og argumenterte for at grensen må gå et sted for hva man skal tillate og ikke, og hva som er uakseptabelt og ikke.

Det er ingen spørsmål om Haaland skal spille på landslaget eller ikke. Det har ingenting med han å gjøre. Jeg er veldig prinsipiell og tydelig på at uavhengig om du er en av verdens beste, som Erling, så er det ingen diskusjon om at han skal spille på landslaget. Jeg tenker ikke noe negativt om klubbvalget til Erling, fordi jeg tenker så tydelig at det at du markerer mot Qatar-VM som en del Norges Fotballforbund, som er medlem av et forbund som har bommet, altså FIFA, det er noe helt annet enn at Premier League har et eierskap som definitivt er ute å kjøre (L. Klaveness, debatt på Bergen Offentlige Bibliotek, 15. september 2022).

Det norske herrelandslaget gjennomførte flere markeringer mot Qatar i forkant av mesterskapet. Før VM-kvalifiseringskampen mot Tyrkia i Málaga i 2021 stilte Norge slik til kampstart, med fem fingre i været som et symbol på logoen for menneskerettigheter:

Det norske landslaget før kampen mot Tyrkia i 2021 (Vegard Wivestad Grøtt/Bildbyrå).

Haaland markerte mot Qatar på lik linje som sine norske lagkamerater. «Det er en balansegang hvor mye man legger på den enkelte utøver. Det er et tema at han har en slik sponsor (i Manchester City). Her handler det om hvilke typer holdninger vi skaper og hvordan kan enkeltspillere bli brukt. Å få mer refleksjon rundt det er kjempebra» (J. H. Kobbeltvedt, debatt, Bergen Offentlige Bibliotek, 15. september 2022). Etter Norges markering fulgte flere andre nasjoner opp. Tyskland og Nederland blant dem.

Det tyske landslaget før VM-kvalifiseringskampen mot Island i 2021 (Tobias Schwarz/AFP).

4.3 Etterlysning av kritisk sportsjournalistikk

4.3.1 Ressursmangel og kritikk mot kompetansen i sportsredaksjoner

Konkurransen om å være først og raskest skaper lite rom for velutviklet og gjennomført journalistikk, i hvert fall uten å sette av tilstrekkelig med ressurser og også økonomi til slikt arbeid. Den hurtige journalistikken er billigere enn gravejournalistikk, derfor vinner den også prioriteringene (Jensen, 2016). I sportsredaksjoner jobbes det for at nyhetene skal fange leseren med én gang. Mediene satser på en effektiv visuell kommunikasjon der nyhetsbilder går «rett på sak» med færre temaer og en større vinkling mot spesifikke områder. Fordi det er langt billigere og raskere å produsere stoff om idrett, underholdning og kjente personer, blir det produsert lite av undersøkende journalistikk (von der Lippe, 2010, s. 88).

Nå etterlyses det imidlertid mer kritisk og undersøkende journalistikk. Det kommer frem i intervjuer, debatter og samtaler med journalister og redaktører de siste årene, i tillegg til kommentarer og innlegg fra journalistene og redaktørene selv. I et intervju med *Journalisten* i 2017 oppfordret daværende SKUP-leder, Jan Gunnar Furuly, til mer undersøkende journalistikk: «Sportsjournalister burde bli flinkere til å grave mer. Det burde alle journalister, bruke litt mer tid på undersøkende journalistikk. Men så er vi fanget i et system hvor det skal pøses ut saker som skal diskuteres og gå viralt» (Jensen, 2016). Utsagnet kommer som en reaksjon på den anerkjente sportskommentatoren Andreas Selliaas' blogginnlegg «Kostnadsfri sportsjournalistikk» der Selliaas forteller om hvordan han blir ringt ned av sportsjournalister som ber om hans tjenester. Selliaas sitter på dyp kompetanse om idrettspolitikk. Det er mangel på slik kompetanse sportsjournalister har fått kritikk for. VGs sportskommentator Leif Welhaven nevnte i en sportsdebatt på SKUP i 2018 at «mange søker seg inn i sportsredaksjoner for å følge sport» (Mjelde, 2018). En kritikk som gjengis i Rachel Antonsens masteravhandling «Vaktbikkje eller supporter?» fra 2018. Antonsen argumenterer for at sportsjournalistikken er for lite kritisk, og at journalistene som arbeider med sport har for lite kunnskaper til å grave i områder som juss og økonomi. Grunnet for at Antonsen valgte å utforske temaet var et utsagn fra en foreleser som lød: «sportsjournalistikken er preget av koselige saker og journalister som heiagjenger» (Antonsen, 2018). Det siste, at sportsjournalister er mer supporter enn kritisk, er noe Nils Arne Eggen kritiserte allerede i 1999. Den tidligere suksessfotballtreneren skrev i sin bok *Godfoten* at sportsjournalistikken er

for lite kritisk og konsekvent når de gjelder å belyse de sosiale konsekvensene av idretten. Han mener det kan ha med mangelen på distanse å gjøre.

Spesielt virker journalistene redde for å falle i unåde hos fotballheltene som pengegalopper mest. For meg er det uforståelig at sportsjournalistene ikke er mer kritisk opptatte av en fotballkapitalisme ute av kontroll, og som er ødeleggende for denne idretten og samfunnetisk uforsvarlig. For ofte henfaller journalistene til ren klakørvirksomhet overfor både spillere, trenere og ledere (Eggen, 1999).

NRKs sportsredaktør, Espen Olsen Langfeldt, gjorde selv overgang fra nyhetsredaksjonen i NRK til sportsredaksjonen i 2022.

Jeg tror ikke at den tendensen der er så veldig mye til stede i sportsjournalistikk i dag, altså at sportsjournalister er en slags heilagjeng. Sportsjournalistikken har endret seg veldig de siste fem årene. Jeg ser jo at samfunnsengasjementet, også når det er kritisk, er vel så mye til stede i en sportsredaksjon som det er i en nyhetsredaksjon (E. O. Langfeldt, intervju, 7. mars 2023).

Denne utviklingen og endring av sportsjournalistikk opplever TV 2 at forsvinner bak kritikken. Vegard Jansen Hagen, sportsredaktør i TV 2, har jobbet med sportsjournalistikk i over 35 år. Han påpeker at sportsjournalistikken har gått gjennom en revolusjon når det gjelder kompetanse, prioritering og ressursbruk. Kritikken fra Selliaas og Welhaven har derimot ikke endret seg tilsvarende, og for Jansen Hagen oppleves kritikken som et gjentakende syn på tilstanden i norske sportsredaksjoner som ikke stemmer - at den kritiske og undersøkende sportsjournalistikken til en viss grad er fraværende.

Jeg synes de har for lite kunnskap og for lite oversikt over hvordan det jobbes i redaksjonene, og de er i alle fall veldig lite flinke til å påpeke også den delen av sportsjournalistikken og på den måten klarer de å bygge et narrativ der det er en gjeng med sportsjournalister som bare løper etter fotballkampene og etter rundetidene på skøytebanene. Og sånn er ikke situasjonen, fordi enten jobber de i feil miljø, eller så har de ikke lyst til å ta innover seg hvordan sportsredaksjonene har forandret seg og hva som faktisk leveres her (V. J. Hagen, intervju, 17. mars 2023).

Antonsens studie inneholder betraktninger fra journalister som tegner et bilde av et journalistisk felt som har endret seg de siste årene, og som er på vei i en mer kritisk retning. Antonsen konkluderer med at kvaliteten på sportsjournalistikken har blitt bedre, men at sportsjournalistikken som felt enda har en lang vei å gå (Antonsen, 2018). Dette ble publisert i 2018, det er nå fem år siden.

Her i NRK har vi Norges største utenriksavdeling med den største kompetansen på området i Norge, tror jeg, blant norske journalister. Vi har også opparbeidet oss stor kompetanse internt i NRK Sport. Jeg synes det blir hult og arrogant å si at vi har for lite kompetanse, og det er det samme som er sagt fra Josimar. Hvis du ser på antallet av artikler og dybden i artiklene vi har produsert om Qatar, så synes jeg ikke at vi kan bli tatt på kunnskapsnivå (E. O. Langfeldt, intervju, 7. mars 2023).

Langfeldt nevner interessant nok Josimar; «et uavhengig, månedlig tidsskrift som dekker norsk og internasjonal fotball som fagfelt, kulturfenomen, samfunnsaktør og forretningsområde» (Josimar.no). Det uavhengige fotballtidsskriftet driver kritisk og undersøkende fotballjournalistikk og har, som Langfeldt påpeker, også tidligere vært ute og kritisert mediene for fraværende kritisk sportsjournalistikk om Qatar. I en kommentar om manglende økonomisk støtte til Josimar gir Dagsavisens politiske redaktør, Lars West Johnsen, sin mening.

Kritisk journalistikk om fotball, som ikke handler om formidling av den som underholdende sport, er mangelvare. Det mangler kultur for det i de etablerte mediene. Det er påtakelig at de to mest kritiske og gravende journalistiske miljøene i Norge er nettopp Josimar og frilanseren Andreas Selliaas (Johnsen, 2022).

Selliaas og Josimar har vært foregangsfigurer i arbeidet med kritisk sportsjournalistikk, men jobber på et dedikert område, i motsetning til riksmidlene som dekker all sport – både sportslig og utenomslig. Selliaas, som selv er ansvarlig redaktør i idrettspolitik.no, har spisskompetanse på idrettspolitik. Spisskompetanse som Selliaas og Josimar har er ikke like høyt representert i TV 2 og NRK. «For lite kompetanse er det selvfølgelig ikke, men det kan jo alltid være et fagområde som en kunne ønske seg mer kompetanse eller mer interesse rundt. Vi har vært opptatt av å bygge denne kompetansen selv og mener at vi har dyktige folk som

jobber med det i dag» (V. J. Hagen, intervju, 17. mars 2023). Noe som skiller TV 2 og NRK fra aktører som Selliaas og Josimar er at journalistene spres over flere områder og jobber med ulike saker og ulike sjanger.

4.3.2 Tidligere arbeid med kritisk sportsjournalistikk

Både TV 2 og NRK har utenom arbeidet med Qatar jobbet med undersøkende sportsjournalistikk i lang tid. TV 2 har blant annet, som én av få, blitt tildelt et SKUP-diplom for ett av sine graveprosjekt; «Kunstgressbløffen». TV 2 har også holdt i flere store saker som pengemisbruket til Johan Olav Koss-stiftelsen «Right to Play» og idrettssamarbeidet med Kina.

NRK har på sin side arbeidet med graveprosjekter om likestilling i toppidretten og skader i toppidretten.

Uansett prosjekt, lite eller stort, er poenget at det totalt sett er gjort få graveprosjekt og kritikken mot og etterlysningen av kritisk sportsjournalistikk er berettiget. Dette fremgår av tall og metoderapporter fra SKUP.

SKUP er etablert for å fremme den kritiske og undersøkende journalistikken i Norge. Siden etableringen av organisasjonen har det vært oppsiktsvekkende lite bidrag fra sportsredaksjoner. De få bidragene fra sportsredaksjoner reflekterer totalovervekten av undersøkende journalistikk i nyhetsredaksjoner. Politisk journalistikk, økonomisk journalistikk og helsejournalistikk har ofte gått helt til topps i kåringen av årets beste journalistiske arbeid. Fraværet av sportsjournalistikk på SKUP-utdelingen gir et illustrerende poeng.

I løpet av **ti år** har det blitt sendt inn og bedømt **497** metoderapporter til SKUP.

7 av de er sportsjournalistikk. Det er **1,4 %** av alle SKUP-rapporter de siste 10 årene.

Bare *én* av de fikk diplom.

«Jeg har ikke lest det like systematisk som det du har gjort, men det høres jo ikke helt feil ut» (J. Bones, intervju, 9. november 2022). Daglig leder i SKUP, John Bones, forklarer fraværet

av sportsjournalistikk på SKUP på følgende måte: «Det skyldes sportsjournalistikkens natur, tror jeg. Som er rask rapportering, og i sterk konkurranse med andre medier. Slik har det alltid vært».

Som Antonsens studie også argumenterer for, poengterer Bones at den undersøkende sportsjournalistikken er på god vei fremover.

Sportsjournalistikk har hatt en positiv effekt. Den har vært nyskapende – både tekstuelt og billedmessig, men i jaget etter det løpende nyhetsbildet krever det mye å stoppe opp litt og tenke over; er dette noe vi burde undersøkt nærmere? Akkurat der syntes jeg sportsjournalistikken både i Norge og internasjonalt har gjort mye bra de siste ti årene. Tidligere har det vært et fravær, men nå er det på gang (J. Bones, intervju, 9. november 2022).

Når det gjelder sportsjournalistikk i forbindelse med SKUP, og om vi kan forvente å se mer omfattende bidrag fra sportsjournalistikk-feltet de neste 10 årene sier Bones at det generelt de siste årene har blitt satt ned flere gravegrupper i alle redaksjoner og at de i 2021 mottok langt flere metoderapporter enn tidligere. Han forventer en generell økning for å lage mer gravejournalistikk og regner med at sporten blir en del av det.

Slik har det derimot ikke sett ut enda. Av 52 rapporter som konkurrerte om å vinne SKUP-prisen i år, altså prisen for det beste undersøkende journalistiske prosjektet for 2022, fantes ingen sportsjournalistikk (SKUP, 2023). Selv etter et år med omfattende arbeid med Qatar.

4.4 Organisering av arbeidet med undersøkende sportsjournalistikk

4.4.1 Gravegrupper

Å sette av nok tid og ressurser til å drive gravejournalistikk fast i en hektisk sportshverdag er en utfordring for sportsredaksjonene, men både TV 2 og NRK har journalister som jobber fulltid med gravejournalistikk. Knyttet opp mot VM i Qatar hadde NRK i utgangspunktet to

årsverk som arbeidet inn mot og gjennom mesterskapet. De fikk utover høsten 2022 støtte fra andre i avdelingen og da først og fremst fra nyhetsdivisjonen.

I etterkant har NRK utvidet gruppen. I januar 2023 etablerte statskanalen en gruppe på syv årsverk som jobber i dybden og bredden med gravejournalistikk.

30. januar 2022 annonserte NRK at *Sportsrevyen* skulle legges ned etter over 60 år på skjermen. Det ble begrunnet med «strammere økonomiske rammer» og NRK var nødt til å kutte i alle divisjoner og innholdsmiljø (Kalajdzic og Tjoflot, 2022). Tross nedleggelsen har NRK bevart bredden i tilbudet sitt og det åpnet for at NRK kunne flytte årsverk over til noe annet – i dette tilfellet til gravegruppen, som tidligere bare har vært personavhengig.

TV 2 opprettet en gruppe med hovedansvar for undersøkende journalistikk for omtrent fire år siden i forbindelse med den nåværende allmenkringkasteravtalen de er en del av. Gruppen består av tre faste journalister som alternerer med andre ved behov. TV 2 har i tillegg et etablert kompetansemiljø for undersøkende journalistikk på tvers av redaksjonene, Lab2. Prosjektet ledes for tiden av Anniken Hjertholm, som tidligere jobbet over åtte år som redaksjonsleder i TV 2s sportsredaksjon, og av «Senter for undersøkende journalistikk» i Bergen.

Det har vært en gruppe som har jobbet utrolig godt på et felt der i alle fall ikke vi, og kanskje heller ikke andre sider på bransjen, har hatt et for stort fokus tidligere. Men både generelt, og i TV 2 Sporten spesielt som jeg kan snakke mest for, så har jo dette med undersøkende journalistikk etter hvert fått mye høyere status og det brukes mer ressurser på det rett og slett for å utføre samfunnsoppdraget. Så handler det også om å klare å ha journalistikk som står ut og er unikt i en tid der ting går kjapt og mange ting kopieres og kopieres i stadig blekere former. Det noe med den egne journalistikken som faktisk bare blir viktigere og viktigere (V. J. Hagen, intervju, 17. mars 2023).

4.4.2 Redaksjonelle samarbeid

Det redaksjonelle samarbeidet mellom sportsredaksjonen og nyhetsdivisjonen spilte en sentral rolle i begge mediernes dekning, da mesterskapet var mye mer omfattende enn det sportsjournalistikken rommet, både når det gjaldt kapasitet og kompetanse. Både TV 2 og

NRK sendte utenrikskorrespondenter og journalister ned til Qatar i løpet av VM. TV 2s utenriksjef, Aslaug Henriksen, var en av de som oppholdt seg lengst i Qatar for kanalen.

Ifølge Jansen Hagen sender NRK vanligvis flere folk i dekningen av ulike typer idrettsarrangement, men det var ikke tilfellet i arbeidet med Qatar-VM. Langfeldt bekrefter at TV 2 hadde sterkere tilstedeværelse, i form av flere personer, i Qatar. Jansen Hagen anslår at TV 2 i gjennomsnitt hadde 15 personer i Qatar, men at ganske mange var til stede i en periode for så å reise hjem. Der var alt fra fotballeksperter til hardbarka krigskorrespondenter. Det er ingen tvil fra verken TV 2 eller NRK om at samarbeidet fungerte bra, og at det er et samarbeid som kommer til å fortsette. «Jeg tror jo at inn mot alle store rettigheter som er knyttet til kontroversialitet, så blir det samarbeidet viktigere og viktigere. Også fordi det er folk med ulike kompetanser»

4.4.3 TV 2 og NRKs samarbeid

TV 2 og NRK delte rettighetene til fjorårets VM, som vil si at de delte kampene seg imellom. Det betød også at kompetansen som befant seg i Qatar underveis i mesterskapet var betydelig høyere enn ved tidligere mesterskap. Selv om de to mediene er konkurrenter i nyhetslandskapet, hadde de en felles journalistisk interesse i dekningen av mesterskapet. TV 2 og NRK var begge ansvarlige for produktet VM i Qatar.

Også dette samarbeidet er de to kanalene enige om at fungerte bra, og det felles journalistiske oppdraget var en nøkkelfaktor. De to mediene er frie redaksjoner, og tok sine egne journalistiske valg, men de lå på samme redaksjonelle linje i forhold til hvordan de angrep mesterskapet. Allmennkringkasterne er redaktørstyrte medier med journalistisk tradisjon. Jansen Hagen påpekte at det var noe den totale formidlingen kom godt ut av.

Jeg synes de to største allmennkringkasterne i Norge fremstod på en helhetlig måte når det gjaldt dekningen av mesterskapet. Og jeg tror det var et stort, stort pluss for etterlatte inntrykk. Vi har jo kjøpt disse rettighetene sammen, så den er forvaltet redaksjonelt med det samme tankegodset i bunn (V. J. Hagen, intervju, 17. mars 2023).

4.5 Dekningen av Qatar-VM

TV 2 og NRK hadde relativt like oppfatninger av hvordan mesterskapet skulle dekkes. En del av utfordringen med Qatar var å vise landet for det det var, og ikke for hva det ønsket å utgi seg for å være. Som verdens fjerde rikeste land (WorldAtlas, 2023) er mye av landets infrastruktur nytt og moderne. VM-byen i seg selv var mer eller mindre bygget opp fra bunn, og ni nye stadioner ble konstruert og stod klart til november i 2022. Totalt har mesterskapet kostet over tre milliarder norske kroner (Jarstad, 2022). Dette var utstillingen Qatar ville vise frem til verden.

En felles avgjørelse tatt av kanalene i forkant av mesterskapet var å ikke benytte seg av såkalte «beauty shots» fra Qatar, det vil si vakre og storslåtte bilder av landet og VM-byen. NRKs fotballsjef Mads Håby forklarte det med at de «ikke ønsker å vise glansbildene som Qatar selv ønsker» (Bucher, 2022). De redaksjonelle vurderingene til kanalene om å unngå PR-oppmerksomhet til Qatar stod i stil med hverandre. Også TV 2s fotballsjef Eystein Thue opplyste under fotball – og menneskerettighetsdebatten i Bergen at kanalen ville være kritiske til bilder fra «feed», altså en innholds-strøm bestående av blant annet bilder.

Vi skal ha sterkere tilstedeværelse fra utenriksredaksjonen. Reportasjeledelsen er fra utenriksredaksjonen. Grunnen til tilstedeværelse er at TV-signalene som blir sendt fra Qatar til Norge og over alt i hele verden går gjennom FIFA sin produksjon. Hvis våre kommentatorer sitter i en lukket rom i Bergen så får vi ikke se noe annet enn det FIFA gir oss. Så hvis noen har et regnbueflagg eller en demonstrasjon på tribunen så får vi ikke se det, og det er egentlig ingen som får vite om det. Så vi vil ha folk på tribunen så de ser hva som skjer (E. Thue, debatt, Bergen Offentlige Bibliotek, 15. september 2022).

4.5.1 TV 2s oppfatning av dekingen

Å drive en fri og kritisk journalistikk i et land uten pressefrihet var et av spenningsmomentene når det kom til dekingen av VM i Qatar. Det var likevel en problemstilling mediene var godt forberedt på. Her ble viktigheten av samarbeidet med utenriksredaksjonen enda tydeligere. TV 2 kunne spille på erfaringene fra utenriksredaksjonen som har journalister som har jobbet i lignende regimer. Det tillot å kunne operere med en journalistisk smarthet når det gjaldt

hvordan de jobbet. Likevel erkjenner TV 2 at det var utfordrende både når det gjaldt hvor man kunne bevege seg og sikkerhet.

Det er et aspekt med vår egen sikkerhet eller våre folks egen sikkerhet, og ikke minst sikkerheten til kilder. Det er jo en helt ekstrem utfordring at man kan ikke bare kan gå på uten en tanke på eventuelle konsekvenser for de menneskene man snakker med, og tilsvarende så er det jo sånn at de man snakker med må man ha en kildekritisk tanke rundt, også i et land der overvåking og myndighetskontroll står så sterkt som det gjør (V. J. Hagen, intervju, 17. mars 2023).

Selv under overvåking og myndighetskontroll gjorde TV 2 flere saker basert på kilder fra, i og rundt Qatar, og Jansen Hagen mener de totalt sett lykkes med dekningen. De var opptatt av en sterk journalistisk tilstedeværelse, og opptatt av å sette søkelyset på kritiske forhold, men samtidig var TV 2 opptatt av balanse i dekningen. En viktig del av den balansen var å bringe inn noen nye stemmer og noen nye perspektiver underveis som kanskje tidligere hadde vært fraværende i Norge. Ikke minst fra mennesker fra regionen og Midtøsten, og andre internasjonale perspektiver. Mye av journalistikken, spesielt i forkant av mesterskapet, var drevet hjemmefra og lite fra tilstedeværelse.

Det var kanskje noe vi undervurderte til å begynne med, og det var behov for å introdusere de perspektivene litt tidligere. Vi dro ned med en veldig norsk inngang til dette, du har på en måte med deg notatblokken full av alle sakene du skal lage, basert på hvordan verden kan se ut hjemmefra og da man dro ned så skjedde det noe. Det var å ha journalistisk tilstedeværelse som gjorde at man fikk litt andre nyanser og litt andre refleksjoner, og kanskje litt tidligere var det rom for å slippe inn det også. Jeg synes det kom seg, det ble mer balansert og det ble mer reflektert etter hvert (V. J. Hagen, intervju, 17. mars 2023).

4.5.2 TV 2s dekning

En grov gjennomgang av TV 2s arkiv viser at 235 nettartikler med søkeordet «Qatar» ble publisert i perioden fra 20. november til 18. desember. Det vil si at alle artikler som ikke er merket med «Qatar» som tag, ikke er med i denne beregningen. I snitt betyr det at TV 2

produserte ca. 8 artikler hver dag om Qatar i perioden VM pågikk. Her inngår både sportslige og utenomsportslige saker.

En undersøkelse gjort av *Faktisk* ved mesterskapets slutt viste en nedgang i den kritiske deknningen mot Qatar og FIFA utover i mesterskapet. Gjennom VM undersøkte nettstedet journalistikken fra de syv største nyhetsnettstedene i Norge, for å analysere hvordan deknningen endte. Basert på en rekke kriterier har *Faktisk* gjennomgått sakene til nyhetsnettstedene. Ved å isolere ut bestemte nøkkelord og søke i .rss-filene til nettstedene hentet de ut artikler til analysen. Artikkene som ble hentet ut ble kategorisert som sportslig (sport) eller utenomsportslig (nyhet), og så sortert som enten nyhetsartikkel, kampreferat, kommentar eller reportasje. Til slutt ble sakene definert som kritiske eller ukritiske (Molnes og Delebekk, 2022).

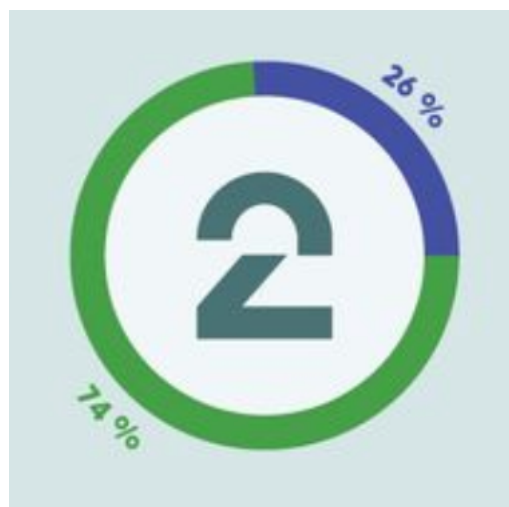
Slik ser oversikten ut:

(Skjermdump fra faktisk.no)

Det er viktig å merke seg at undersøkelsen til *Faktisk* ikke inneholder TV-sakene, altså vil verken TV 2 eller NRKs reportasjer med kritikk fra nyhetsendinger eller studiosendinger ut fra *Faktisk* sin definisjon ikke være med i oversikten, med mindre de er gjort om til en artikkel og plukket opp av undersøkelsen (Molnes og Delebekk, 2022).

Tatt alle forbehold i betraktning leser man av oversikten at TV 2 var minst kritisk underveis i mesterskapet med 26 prosent (blå) av sine saker som henviser til kritikk.

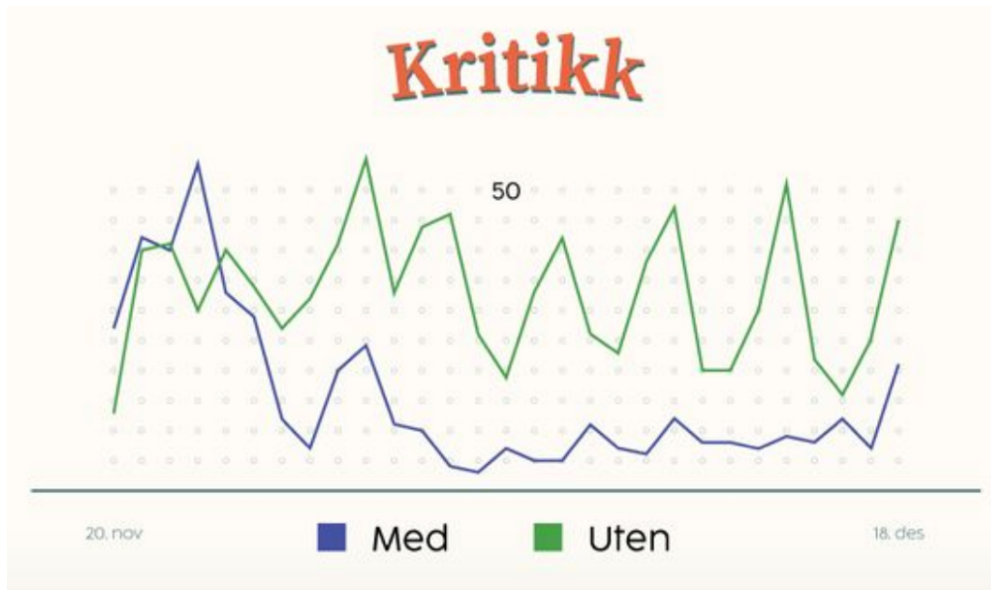

(Skjermdump fra faktisk.no)

Kanalen skjønnte lite av hvordan *Faktisk* hadde regnet og oversikten gjorde at TV 2 har valgt å ettergå tallene og har bedt Universitetet i Bergen om å utarbeide en ekstern rapport for å få et annet perspektiv på deknningen.

Umiddelbart ville det forundre meg sterkt om det stemte, det synes jeg ikke harmonerer med min oppfatning i det hele tatt for å si det sånn. Da ville jeg likt å se en grundigere gjennomgang, rett og slett av hvordan metodikken er knyttet til den undersøkelsen. Det var faktisk utslagsgivende for at vi ønsket å bestille en bredere rapport som i større grad er grundigere (V. J. Hagen, intervju, 17. mars 2023).

Oversikten viser i tillegg en tydelig, og mer generell trend for alle nyhetsnettstedene: En nedgang i kritiske saker fra starten til slutten av mesterskapet.

(Skjermdump fra faktisk.no)

Jansen Hagen skrev i saken «Derfor sender TV 2 fotball-VM fra Qatar» to uker før VM: «På TV 2 får seerne både de store kampene og de vakre scoringene, men også de viktige historiene som daner bakteppet for tidenes mest kontroversielle mesterskap» (Jansen Hagen, 2022). TV 2 forsikret altså folket om at dekningen skulle balansere sportslige og utenomsportslige hendelser. Etter hvert som mesterskapet gikk sin gang, og det nærmet seg sluttspill og store kamper mellom store fotballnasjoner, kan det ut fra oversikten se ut til at kanalen skiftet fokus og balansen ble skjevere.

Den bølget nok litt, men vi var veldig opptatt av at vi skulle stå løpet ut selv om det gradvis vokste fram en del kritiske røster også på at «nå var det nok, nå skulle vi få lov til å kose oss med fotball», men det er klart at journalistikken endrer seg underveis. Det kommer nye saker, og vi trengte også litt nye perspektiv rundt dette. Det var nok veldig svart-hvitt til å begynne med, og så var det rom for litt flere nyanser etter hvert. Jeg tenker at det var en del av det, mens dette med styrkeforholdet mellom fotball og den kritiske journalistikken utenfor banen var nok relativt konstant, men den duppet opp og ned i perioder ettersom hva vi fikk tilgang på og litt ut ifra hva stemningen var i mesterskapet (V. J. Hagen, intervju, 17. mars 2023).

Hagens utsagn er til en viss grad forvirrende. Han poengterer at styrkeforholdet mellom fotball og den kritiske journalistikken utenfor banen var relativt konstant, men at den duppet opp og ned i perioder. Noe som er konstant, kan ikke duppe opp og ned. Utsagnet kan være et uttrykk for nettopp den dobbeltheten som dekningen totalt sett ga et uttrykk for; kritisk dekning og dekningen av sporten. Da det etter hvert ble mer fokus på sporten hang det trolig sammen med at det var sluttspill og større viktighet i selve det sportslige arrangementet.

4.5.3 NRKs oppfatning av dekningen

Med rettighetene til å sende Qatar-VM følger et stort ansvar. Ingen av kanalene syntes det var en lett avgjørelse å skulle sende et så kontroversielt mesterskap. Espen Olsen Langfeldt skrev i sin sak om hvorfor NRK sender fotball-VM fra Qatar: «Dette har ikke vært et enkelt valg, og vi har brukt mye tid på interne diskusjoner. ... Dette er ingen enkel øvelse – spesielt når arrangørlandet vil avgrense våre muligheter til å utføre fritt, journalistisk arbeid» (Langfeldt, 2022). I likhet med TV 2 fikk NRK drevet den journalistikken de ønsket, tross vanskelige forhold.

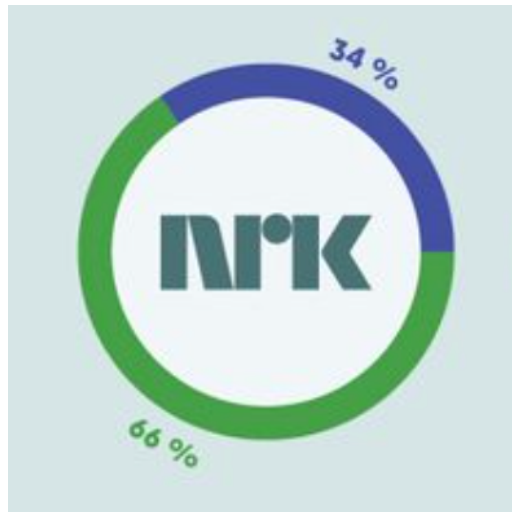
Jeg synes at både NRK og TV 2 tok samfunnsansvaret veldig på alvor gjennom mesterskapet. Jeg følte at det egentlig satt en ny standard for hvordan vi skal dekke sportsarrangementer. Fordi når vi har rettigheter til et mesterskap som er på en såpass kontroversiell plass, så betyr det at vi må sørge for å finne riktig balanse. Og som rettighetshaver har du større forpliktelser enn andre. Og uten at man skal drive med en slags vasking av sine egne synder, så er det jo utrolig viktig for oss at vi kjøper rettigheter, men vi selger jo ikke troverdigheten. Journalistikken skal ikke påvirkes av verken det ene eller det andre bare fordi vi har rettigheter. Og da synes jeg at under Qatar-VM tok vi det ansvaret veldig på alvor (E. O. Langfeldt, intervju, 7. mars 2023).

4.5.4 NRKs dekning

En gjennomgang også av NRKs arkiv viser at 109 artikler går innenfor emnet «Fotball-VM i Qatar 2022». Det er nær fire artikler per dag gjennom hele mesterskapet.

Den samme oversikten fra *Faktisk* viser at 34 prosent av NRKs saker inneholdt kritikk. Oversikten har imidlertid ytterligere mangler som gjør at den ikke kan brukes som en komplett og fullstendig rapport om dekningen, men som en indikasjon på hvordan dekningen

så ut på NRKs, og TV 2s, flater. Det er ikke tatt hensyn til vekting av mengden kritikk. En lengre reportasje eller artikkel som utelukkende er kritisk vektet likt som en kort henvisning til kritikk i et kampreferat (Molnes og Delebekk, 2022).

(Skjermdump fra faktisk.no)

Selv om undersøkelsen til *Faktisk* konkluderer med at kurven for kritisk journalistikk var dalende er det vanskelig å si noe om hvordan balansen var for hvert enkelt mediehus. Langfeldt ble presentert resultatene som viste mindre og mindre kritisk journalistikk utover i mesterskapet:

Det er ikke jeg enig i, det er jeg ikke enig i. Helt opp mot finaledagen leverte vi kritiske artikler som var uavhengig av begivenhetene, som ble publisert på finaledagen. Og så er det jo naturlig i et mesterskap at når det begynner å dra seg til kvartfinale, semifinaler og finale at det blir mer fokus på det sportslige (E. O. Langfeldt, intervju, 7. mars 2023).

At fokuset etter hvert ble flyttet over på det sportslige var planlagt fra NRKs side.

Mesterskapet var kontroversielt på mange måter, ikke bare med tanke på Qatar som vertsnaasjon, men også med tanke på FIFA. Én ting for kanalene var å dekke landet, med alt kritikkverdige som har kommet frem i dagens lys, en annen ting var å drive kritisk journalistikk om FIFA. Det var enda en balanse mediene måtte forholde seg til. For å gjenta et

velkjent ordtak, som også Langfeldt benyttet seg av: «It takes two to tango» - det som veide tyngst hos NRK var kritikken mot FIFA, og det var viktig for dem å holde søkelyset på organisasjonen og hvordan mesterskapet kunne havne i Qatar - på den måten ble også Qatar en naturlig del av bildet. Qatar hadde neppe fått like stor medieoppmerksomhet dersom et fotball-VM ikke skulle arrangeres der. Forholdene i Qatar, menneskerettigheter og diskriminering, ble ikke slik de var på grunn av mesterskapet. Situasjonen der hadde vært den samme, men på grunn av fotball, som den verdensomspennende idretten den er, og interessen den tiltrekker seg, er det naturlig at Qatar som nasjon og sportsvaskingsprosjektet ikke kommer unna kritisk journalistikk. Langfeldt mener Qatar viste seg fra en god side, men at man må se hensikten til Qatar – at de ville bruke arrangementet som et gigantisk utstillingsvindu mot verden. De ville vise sine beste sider.

NRK mottok kritikk for å bidra til det sistnevnte. Tidligere Josimar-redaktør, Frode Lia, kritiserte statskanalen for én spesiell tv-reportasje som handlet om å vise frem hvordan Qatar ønsket gjester velkommen. Det var en reportasje som gikk på Dagsrevyen én uke før VM startet. Reportasjen handlet om hvordan mange av de rikeste fotballturistene velger å bosette seg i Dubai under årets VM (With og Godø, 2022), og inneholdt bilder av fine båter og luksuriøse goder.

(Skjermdump fra twitter.com/frodedia)

I et intervju med Dagbladet stilte Lia seg spørrende til NRKs lovnader bare dager i forveien. Han mente NRKs innslag var «skuffende, men ikke overraskende», og at kanalen ga et innslag på sin mest sette kanal som skjønmalte mesterskapet (With og Godø, 2022). Langfeldt så ikke noe feil med reportasjen:

Det var i forkant av mesterskapet, den reportasjen viste altså hvor overdådig og luksuriøst dette her var. Jeg er ikke enig i den kritikken hans. Det ble gjort for å vise hvor mye penger som egentlig er i spill, og hva de forsøkte å lokke med. Det ga denne reportasjen et bilde av. Det er altså én side av mesterskapet. Det var noe som faktisk skjedde. Og det er vår plikt at vi skal gjenspeile det som faktisk er virkelighet. Han mener at det var reklame for Qatar, men det vil jo alltid være en indirekte reklame for Qatar, uansett hva vi publiserer (E. O. Langfeldt, intervju, 7. mars 2023).

Nettopp dette med å gjenspeile virkeligheten var noe NRK, vel så mye som TV 2, var opptatt av. Likevel møtte NRK kritikk også i forbindelse med dette. Underveis i mesterskapet ble det laget journalistikk fra flere av mediene i Norge om migrantene i Qatar og supportere fra alle verdens land som reiste til Qatar for å heie på laget sitt, og hvilke kår de hadde under oppholdet. Arrangørene satte opp dedikerte soner for migranter og supportere som ikke hadde billett inn til stadionene. Det var for en artikkel om dette NRK ble beskyldt for å gi et vrengebilde fra Qatar. I en kronikk publisert på forskersonen.no skrev tre forskere ved ulike universitet i Norge at NRK ga et usannferdig og unyansert bilde av situasjonen. I saken hevder NRKs sportskommentator, Jan Petter Saltvedt, at det «verken er stemning eller fasiliteter og at det er umulig å trives på området». Området det er snakk om er Al Bidda Park i Doha. Forfatterne av artikkelen erfarte derimot at «festivalområdet er fullt hver eneste dag, at folk fra hele verden mingler i en stemning som best kan skildres som en karnevalpreget fest». Avslutningsvis skriver de tre forskerne at «mange migrantarbeidere og tilreisende fans fra land i Midtøsten ønsker å styrke menneskerettigheter i Qatar og i landene de lever i til daglig. Samtidig gleder de seg over det første fotball-VM i et arabisk land» (Hognestad, Utvik og Tuastad, 2022).

Det handler litt om at vi oppsøkte stedet på ulike tidspunkter. Vi var der på dagtid når solen sto på, og de var der på kveldstid, eller på ettermiddagen. Vi ga jo nyanser til den saken, men vi ga også da en fremstilling av det som var korrekt, riktig nok på dagtid, som sikkert kunne blitt presentert bedre, men det var jo ingenting feil i det som ble presentert fra oss, og så nyanserte de det. Og det syntes jeg var bra, egentlig. Og vi skal jo ikke være kritiske for kritikkenes egen skyld. (E. O. Langfeldt, intervju, 7. mars 2023).

4.5.5 Boikott

Da Qatar-debatten først begynte, satt i gang av grasrota blant norske fotballfans, reiste spørsmålet seg om boikott umiddelbart. Det var Tromsø IL som først oppfordret Norges Fotballforbund til en boikott av VM og fikk støtte fra flere norske klubber (Johansen, Langeveld og Olsen, 2021). NFF stemte ikke for VM-tildelingen til Qatar i 2010 (Norges Fotballforbund, 2022). Likevel stemte norsk fotball i juni 2021 mot boikott av Qatar-VM. Norges Fotballforbund ønsket selv ikke å boikotte og fikk støtte av 368 klubb – og supporter-representanter. 121 stemte ja til boikott. Et flertall sluttet seg dermed til tiltakene NFF anså som mer egnede for å styrke menneskerettighetssituasjonen i Qatar, enn det boikott ville vært (Ekeland, Sande, Thommessen og Alnes, 2021).

Et utvalg fra NFF fremmet enstemmig 26 konkrete tiltak som forbundsstyret sluttet seg til. Tiltakene ble gruppert etter følgende inndeling:

1. Hvordan NFF kan bidra til varige endringer i Qatar og FIFA
2. Hvordan NFF kan bekjempe sportsvasking i fotballen
3. Behovet for å styrke NFFs plattform for arbeid med menneskerettighetene (Norges Fotballforbund, 2021).

De tre punktene over, og i særlig stor grad det første ble et fokusområde for mediene. Da boikott av mesterskapet aldri ble vedtatt uttrykte mange et valg om å boikotte TV 2 og NRKs dekning av mesterskapet.

I de landene med dårligst seertall, så er det sammenheng med at det var stor oppmerksomhet omkring kritisk journalistikk i forkant. Så det spilte nok inn for interessen til mesterskapet. Men vi selger jo ikke troverdigheten vår, og det skal fortsette. Vi skal jo ikke la være å publisere kritisk journalistikk fordi det kan påvirke beslutningene» (E. O. Langfeldt, intervju, 7. mars 2023).

Det er en del av medienes samfunnsoppdrag å dekke Qatar-VM. Pressens samfunnsoppdrag beskrives under første punkt, «Pressens samfunnsrolle», i Vær Varsom-plakaten. Den sier at pressen skal sørge for at ulike syn kommer til uttrykk, verne om ytringsfriheten og beskytte enkeltmennesker og grupper mot overgrep eller forsømmelser fra offentlige myndigheter og

institusjoner, private foretak eller andre, og spesielt punkt 1.4 beskriver ansvaret konkret og kortfattet: «Det er pressens rett å informere om det som skjer i samfunnet og avdekke kritikkverdige forhold (PFU, 2020). Qatar-VM kan i aller høyeste grad beskrives som kritikkverdig, og det tvinger mediene til å bringe frem ulike syn. Qatar-dekningen er med på å påvirke hvordan publikum oppfatter samfunnet, i dette tilfellet den politiske og kulturelle situasjonen i Qatar. TV 2 og NRK skal ikke unnlate å drive kritisk journalistikk fordi det kan påvirke seertall og lesertall negativt. Videre sier punkt 1.4 i Vær Varsom-plakaten at «det er pressens plikt å sette et kritisk søkelys på hvordan mediene selv fyller sin samfunnsrolle» (PFU, 2020). I hvor stor grad mediene setter et kritisk søkelys på hvordan de selv fyller samfunnsrollen er nok diskusjoner som tas internt, men at mediene setter kritiske søkelys på hverandre kommer frem i media. Så langt har undersøkelsen vist at de øvrige mediene, ikke TV 2 og NRK, hyppig omtalte kanalenes beslutninger omkring Qatar-VM. Andreas Selliaas og idrettspolitikk.no og Josimar var blant de sterke stemmene i kritikken mot TV 2 og NRK.

4.5.6 Merket TV 2 og NRK boikotten?

I det mesterskapet satte i gang var rettighetshaverne usikre hvorvidt de ville merke at folk boikottet kanalene og unngikk å se på fotball-VM, samtidig var forventningene knyttet til antall seere skrudd ned sammenlignet med tidligere mesterskap. For TV 2s del var seertallene i hovedsak som forventet. De opplevde lavere tall enn i EM i 2020. Likevel tok tallene seg opp utover i mesterskapet og på enkelte kamper var de helt oppe på nivået som det har vært tidligere. «Jeg tror det var mange faktorer i spill som gjorde at det ble som det ble. Jeg tror ikke først og fremst boikott var én av dem, men at boikott var litt sterkere i starten enn det var på slutten når man ser på seertallene for kvartfinale, semifinale og finalen – spesielt» (V. J. Hagen, intervju, 17. mars 2023). Seertallene tyder på at en god del av publikum var tilbake foran skjermen mot slutten av mesterskapet. FIFAs egen rapport etter mesterskapet viste at finalen mellom Argentina og Frankrike er den mest TV-sette VM-finalen noensinne. I 2018 så 1,12 milliarder mennesker på finalen, mens fjorårets finale ble sett av 1,5 milliarder TV-seere (FIFA, 2022). Det er hele verden under ett. I Norge var misnøyen mot VM i Qatar og kanalenes kringkasting sterkere enn i andre deler av verden. Jansen Hagen pekte på en annen interessant faktor;

Jeg tror det ble veldig mange kamper, veldig mange kamper på dagtid, og mange uinteressante kamper. Disse tingene spilte nok inn, men at det var boikott som

utgjorde en viss prosentandel, det er jeg ikke i tvil om. Undersøkelser hos oss viste vel et fall på rundt 20 prosent, men det tror jeg var for høyt. Én ting er om det er reelt at folk svarer på en sånn undersøkelse, en annen ting er hva som skjer når det kribler i fingrene og det er en stor VM-kamp. Det kan fort være to forskjellige ting (V. J. Hagen, intervju, 17. mars 2023).

Langfeldt tror mediernes kritiske dekning bidro til at ganske mange boikottet. «Men så satte vi søkelys på både FIFA og menneskerettigheter, som gjorde at mange som så på hadde litt dårlig samvittighet. Men det er helt greit. Da betyr det at vi har økt bevisstheten omkring det til publikum» (E. O. Langfeldt, intervju, 7. mars 2023). I dette tilfellet opprettholdt NRK troverdigheten sin og besluttet at samfunnsansvaret og plikten til å opplyse om situasjonen i Qatar trumfet ønsket om høye seertall.

4.6 Resultater av dekningen

4.6.1 «Vesten mot resten»

Underveis i mesterskapet kom det til syne at journalistikken om Qatar og fotball-VM i Vest-Europa skilte seg fra andre deler av verden. Det oppstod en diskusjon om at østlige og sørlige medier var mindre opptatt av mesterskapets kontroversielle sider. For arabere, og i land i Afrika og Sør-Amerika trumfet fotballstoltheten de kritikkverdige sidene ved Qatar.

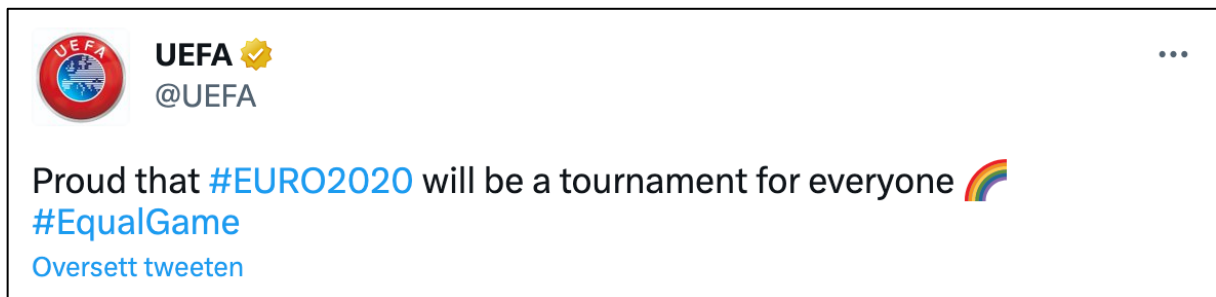
Vest i Europa er vel sannsynlig det stedet hvor sportsjournalistikken er kommet lengst, som er mest kritisk, og som har den mest kritiske delen av sportsjournalistikken. Også er det et poeng her i det at vi snakker om relativt velfungerende demokratier her, altså Norge, Sverige, Danmark, Tyskland og Storbritannia. Og da er det helt naturlig at de spørsmålene som knyttes til menneskerettigheter og sånne ting er satt på dagsorden (E. O. Langfeldt, intervju, 7. mars 2023).

Markeringene gjort av Norge, Tyskland og Nederland et år i forveien var kun et varsko om hva som ville komme. Allerede i løpet av mesterskapets første dager var de vestlige mediernes tilstedeværelse og årvåkenhet fremtredende. Det mye omtalte «One Love»-armbåndene som

lagenes kaptein skulle bruke som kapteinsbind ble på mange måter startskuddet for mediernes kritiske VM-dekning. FIFA forbød VM-nasjoner å bruke regnbuefargede kapteinsbind, der overtredelse ville medføre sanksjoner, både sportslige og økonomiske. Syv europeiske nasjoner bestemte derfor å ikke bruke båndene - Nederland, England, Belgia, Sveits, Tyskland, Danmark og Wales (Langeveld, Bakken og Ould-Saada, 2022).

Årsaken til FIFA-forbudet var Qatars forbud mot homofili. Regnbuefargene er et symbol på LHBT-miljøet og båndene skulle bli brukt i solidaritet med miljøet. I stedet lanserte FIFA egne kapteinsbind, med samme logo og teksten «No Discrimination», men uten regnbuefargene. Båndene ble etter diskusjoner fremskyndet idet mesterskapet var i gang slik at de kunne tas i bruk av lagene under hele VM (Bakken og Næss, 2022).

En lignende diskusjon fant sted også under europamesterskapet i fotball i 2021. EM arrangeres i regi av *the Union of European Football Associations* (UEFA) og i 2021 var det elleve forskjellige vertsasjoner; Tyskland og Ungarn blant dem. De to skulle blant annet spille mot hverandre. I 2019 markerte UEFA støtte til LHBT-bevegelsen på Twitter:

(Skjermdump fra twitter.no/UEFA)

Men idet mesterskapet nærmet seg var UEFA derimot kritisk til at landslagskapteiner skulle bruke kapteinsbind i regnbuens farger – nettopp slik som i FIFA var i VM i Qatar. Deretter avviste UEFA den tyske delarrangørens søknad om å lyse opp et fotballstadion i de samme regnbuefargene i kampen mot delarrangør Ungarn, før de til slutt godtok at fansen kunne ha med regnbueflagg. Årsaken til bråket var uenighet om hvorvidt regnbuemarkeringen var en politisk markering eller ikke. Hvis det var en politisk markering var det et spørsmål om UEFA skulle fronte sine egne verdier eller toe sine hender som følge av en annen delarrangørs, Ungarn, syn på problemstillinger knyttet til LHBT-miljøet (Næss, 2021).

«OneLove»-armbåndene skapte diskusjon nesten utelukkende i nordeuropeiske medier, mens resten av verden viet lite tid til den type diskusjoner.

Det er få idrettsarrangementer som har ført til like mange negative omtaler som det fotball-VM i Qatar har. Mot slutten av mesterskapet møtte også mediernes kritiske blikk kritikk. Stoltheten til arabere og muslimer i Midtøsten rundt Qatar-VM stod i sterk kontrast til hvordan mediedekningen og debatten rundt mesterskapet var Norge og andre vestlige land.

Kritikken mot brudd på menneskerettigheter, lover mot homofili, alkoholservering på stadion og andre aspekter ved VM skapte en motreaksjon. Førstelektor i Midtøsten-studier ved Universitetet i Oslo, Dag Henrik Tuastad, var tydelig på kontrasten og hvordan den østlige delen av verden reagerte på kritikk fra vesten og spesielt Nord-Europa: «Der ser man også at man har fått en reaksjon mot europeisk arroganse, for ikke å si orientalisme. Fra et nordeuropeisk perspektiv leter man etter ting som er feil, heller enn å skildre ærlig det som skjer» (Gamlem, Hussain, Murtnes, Nessler og Stensrud, 2022).

Vi lager journalistikk på det, men det må ikke bli forvekslet med arroganse om at vi er de som har det eneste svaret på det, og at det da kan være manglende kulturforståelse. Så det er sånn vi må balansere dette (E. O. Langfeldt, intervju, 7. mars 2023).

Motreaksjonen fra resten av verden endret kanalenes inntrykk av stoltheten i regionen blant arabere når det gjaldt VM. Stemningen i forkant av mesterskapet og i den første delen av mesterskapet endret seg.

Det var litt overraskende, og ganske overveldende etter hvert, både for de som var der nede og for de som satt hjemme og skulle styre journalistikken. Det var kanskje noe vi hadde undervurdert, altså betydningen det hadde. Det ble kanskje rett og slett en markering fra store deler av verden mot vesten generelt og Vest-Europa spesielt. Kritikken fikk nærmest en bumerangeffekt i kraft av at de mest kritiske landene ikke fikk med seg resten av verden på kritikken. Det ble nesten det motsatte som skjedde og at for resten av verden ble det et bevis på at dette er noe vi kan få til også i andre deler av verden, og ikke nødvendigvis i de største fotballnasjonene og i Vest-Europa. Det ga

en voldsom kraft og en stemning og atmosfære, som gjorde at det virket som om veldig mange etter hvert heiet på et godt mesterskap og tok med seg en begeistring og en stolthet rundt det. Så det var en helt annerledes stemning enn det var spesielt i forkant og i første del av mesterskapet her hjemme. Der gikk vi helt i vår egen takt for å si det sånn, og etter hvert ble den utakten med store deler av resten av verden bare større og større (V. J. Hagen, intervju, 17. mars 2023).

I slutten av mesterskapet hadde utakten vokst seg så stor at det var lett for mediene å reagere kritisk på hendelser som i seg selv ikke nødvendigvis var kritikkverdige.

Det som jeg har tatt selvkritikk på, er den episoden med den kappen til Lionel Messi under finalen, som til en viss grad, fordi vi ikke hadde tilstrekkelig kompetanse på det akkurat da det skjedde, i norske medier, eller i vestlige medier, ble problematisert for mye (E. O. Langfeldt, intervju, 7. mars 2023).

Den spontane reaksjonen til NRK, men også TV 2 og andre medier i Norge, var at seansen der Lionel Messi fikk på seg en tradisjonell, arabisk kappe før han mottok VM-trofeet var å være kritisk. I ettertid viste gesten seg å være et symbol på respekt og anerkjennelse. TV 2 og NRK var raskt ute med oppklarende saker, men av slike grunner er kanalene opptatt av å ha mangfold i redaksjonene, ikke bare på stedet og som utegående reportere, men også i publiseringsleddet. En stor del av journalistikken i norske medier foregår på kontoret, og i nyhetskrigen der det handler om å være først, har episoden vist viktigheten av å ha god kompetanse og vurderingsevne også her hjemme. Langfeldt tror at det akkurat i publiseringsleddet er mangel på mangfold både i NRK og andre sportsredaksjoner.

At norske medier reagerte som de gjorde på gesten til Messi skapte reaksjoner. Jurist, Ammar Al-Kfaf, skrev i et debattinnlegg i Aftenposten: «Mediene klarte å vri emirens fine gest til å handle om en «vellykket» strategi for å få oppmerksomhet. Dette synes jeg er veldig usmakelig». Al-Kfaf forklarte hvordan det er opprørende å se hvordan medier velger å fremstille gode handlinger på negative måter og at mye av fremstillingen i mediene og kommentarer rundt handlingen kan knyttes til fordommer og tanker man har om Qatar som gjør at mediene ofte tar side og svartmaler alt. Til og med gode intensjoner og handlinger (Al-Kfaf, 2022). Tanken om at mediene var *for* kritiske nådde også redaksjonene selv, men sett i

ettertid var vurderingen som lå bak at de skulle vise at de tok det journalistiske oppdraget på alvor. TV 2s reporter og nyhetsanker, Fayroz Chamdid, og utenriksreporter Kadafi Zaman, var blant kanalens medarbeidere med ulike bakgrunner. På lik linje med Ould-Saada skrev de mer personlige saker for TV 2, noe som ga refleksjoner og mer ukritiske perspektiver på Qatar, enn den journalistikken som ble drevet fra nyhetsdeskene i Norge. «Vi begynte etter hvert å røre oss i den retningen, så jeg tror journalistikken ble mer balansert og reflektert etter det. Jeg opplevde at det kom seg, men om vi tidlig nok justerte journalistikken, det er jeg veldig usikker på» (V. J. Hagen, intervju, 17. mars).

4.6.2 Et tidsskille for sportsjournalistikk

«I TV 2 er vi opptatt av at dette mesterskapet skal representere et tidsskille for sportsjournalistikken. Vi var verken tidlig nok eller tydelig nok på banen med et kritisk søkelys på FIFA og Qatar» (Jansen Hagen, 2022). Det var ordene Vegard Jansen Hagen valgte å bruke i beskrivelsen av én av mange grunner til hvorfor de skulle dekke VM. I etterkant er kanalens opplevelse at journalistikken som skal drives fremover vil være preget av det de lærte av mesterskapet. Jansen Hagen nevner to grunner til hvorfor:

1. Alle redaksjonene som dekket Qatar-VM, var opptatt av at dette var et mesterskap som krevde noe nytt. Den representerte en utfordring som gjorde at man måtte justere seg på kompetanse og på måten en formidlet og dekket et mesterskap på. Der ligger det en endring som ganske sikkert er varig.
2. Dekningen må ikke bli for massiv og det må ikke være sånn at verden sett hjemmefra, som mye av Qatar-journalistikken var preget av, må være det eneste rette. Jeg tror det er en understreking av at journalistisk tilstedeværelse er utrolig viktig, med flere stemmer og flere perspektiver. Skal man lykkes med det så må man være til stede (V. J. Hagen, intervju, 17. mars 2023).

Punktene er blant annet et resultat av at sportsredaksjonene inkludere utenriksredaksjonene i dekingen, ulikt det de har gjort ved tidligere idrettsarrangement. Samarbeidet var viktig for kompetanse og erfaring, men også for mangfold. I dekingen hadde TV 2 og NRK journalister med ulike kunnskapsområder og ulike bakgrunner. Norge og andre vestlige medier fikk kritikk for å være for kritiske mot Qatar, men mye av journalistikken viste også at kanalene innehar mangfold. Et godt eksempel hvor det kom til syne var Marokkos VM-

eventyr. For første gang var et afrikansk land i en semifinale i fotball-VM, en bragd for hele Afrika. Fotballjournalist i TV 2, Arilas Berg Ould-Saada, understreket i en artikkel «hvor sunt det er å møte mennesker fra ulike kulturer med et åpent sinn» (Ould-Saada, 2022) Som berber selv, et folkeslag i Marokko og nord i Afrika, ga Ould-Saada et nytt perspektiv til VM. VM ble for første gang arrangert i et arabisk og muslimsk land, og for første gang var et arabisk og muslimsk land i semifinalen. «... den afrikanske og arabiske eksponeringen og forbrødringen er også en av de ubestridt positive konsekvensene av et VM med svært mange skyggesider» (Ould-Saada, 2022).

Som TV-kanaler gjaldt det ikke kun for TV 2 og NRK å levere kritisk journalistikk på nett, i form av artikler, meninger og perspektiver. Å også holde i den kritiske journalistikken på TV var en utfordring. Utfordringen var i hovedsak å plassere slik journalistikk på TV riktig for at det skulle engasjere og opplyse og gi seerne merverdi.

Det er en ny balansekunst for oss opp mot live-idrett på hvilket nivå man legger seg på. Vi ønsker at det skal være mest mulig synlig og vi vil være sikre på at folk får den innsikten. Men det er en balansekunst som vi er forberedt på og skal bli bedre på. For de mesterskapene som kommer fremover nå for TV 2 sin del, vil Qatar representere en ny tidsregning; tiden etter Qatar (V. J. Hagen, intervju, 17. mars 2023).

Én ting er å plassere kritisk TV-journalistikk i sportsnyhetene og andre nyhetssendinger. En annen ting er å plassere det i ordinære studiosendinger i forbindelse med fotballkamper. Studiosendingene til kanalene er gjerne lettbeinte og løsslupne i formidlingen. Som nyhetskanaler skiller TV 2 og NRK seg fra andre TV-distributører, som Eurosport og Viaplay. I Eurosport og Viaplay, som ikke har like sterke nyhetsressurser som TV 2 og NRK, kunne man kanskje sluppet unna med å kun rapportere fra nyhetshendelser, som fotballreferat, men fra TV 2 og NRK stilles det et krav om en gjennomført journalistisk dekning. Det henger sammen med TV 2 og NRKs forpliktelser som allmennkringkastere. Medietilsynet (u. å.) forklarer pliktene på sin nettside: «Allmennkringkasting skal fylle demokratiske, sosiale og kulturelle behov i samfunnet. Den skal bidra til å sikre den opplyste samtalen i vårt demokrati gjennom et bredt tilbud av programmer og styrking av mangfold og kultur».

I sitatet som innledet dette avsnittet innrømmer Jansen Hagen at mediene ikke var tidlig nok på banen med et kritisk søkelys på FIFA og Qatar, noe de gjentatte ganger har fått kritikk for, blant annet fra Andreas Selliaas: «Hvis målet med den kritiske journalistikken mot VM i Qatar var å få til en endring, så tror jeg dette er et slag i luften. Som sagt, det kommer for sent. Håpet er at denne journalistikken får prioritet også når mesterskapet er slutt» (Selliaas, 2022).

Jeg tror Selliaas har et poeng med at vi kom for sent på banen. Den kjennelsen tror jeg vi har kommet godt frem til. Så jeg er ikke enig med han om at den kom for sent i Qatar. For det første var det en viktig folkeopplysning underveis, og for det andre så bygget det både kunnskap, interesse og engasjement rundt temaer til fremtidige kongresser, tildelinger og mesterskap. Vi snakker om et tidsskille i sportsjournalistikken, og et sted må man jo begynne. Så man kan på en måte ikke legge ned våpenet inn mot et VM i Qatar fordi man kom for sent på banen. Man må mobilisere journalistisk til det mesterskapet, og så må man satse på at man har bygget interesse blant seere og en kompetanse i redaksjonen som gjør at man gjør det bedre i fortsettelsen og det er jeg ganske sikker på at vi kommer til å få til (V. J. Hagen, intervju, 17. mars 2023).

4.6.3 Videre arbeid med Qatar-problematikken og kritisk sportsjournalistikk

Forskjellen på dette mesterskapet og andre kontroversiell mesterskap tidligere, som VM og OL i Russland og OL i Beijing, ikke minst sommer OL i Sør-Korea i 1988, er tydelig. Mens kritikken mot andre globale idrettsarrangement i nyere tid har pleid å stilne når selve arrangementet er i gang, har kritikken mot VM i Qatar vedvart også mot selve organiseringen og underveis i mesterskapet (Hognestad, Utvik og Tuastad, 2022).

I tiden fremover er utfordringen for kanalene å opprettholde oppmerksomheten rundt, og kritikken mot, Qatar. Det er noe de lovte i forkant. Som Vegard Jansen Hagen sa det «Vi skal følge opp FIFA og Qatar med kritisk journalistikk etter VM» (Jansen Hagen, 2022). At det ikke drives like mye kritisk journalistikk som det gjorde da mesterskapet pågikk er naturlig. Samtidig er situasjonen i Qatar uendret, når det gjelder politikk og samfunn. Det samme gjelder for FIFA. Men det er ikke bare debatten om Qatar som tas videre. Nye mesterskap kommer, også i land med like store menneskerettslige utfordringer som i Qatar. Saudi-Arabia er ett av flere land som har søkt om å være vertsnaasjon for VM i 2030. «Hvis det blir saudiarabisk VM så må vi boikotte. Det er det enkle svaret på det. Da er vi over i et land der

det er så grove og systematiske menneskerettighetsbrudd at det ikke vil være noen tvil (J. H. Kobbeltvedt, debatt på Bergen Offentlige Bibliotek, 15. september 2022). En ny runde med kritisk journalistikk rettet mot land med sterke likhetstrekk med Qatar vil uavhengig av om Saudi-Arabia, sammen med Hellas og Egypt, får tildelt VM stå for tur. Andre store idrettsbegivenheter legges stadig til land i den arabiske verden. Den verdensomspennende idretten Formel 1, som de siste årene har fått massiv internasjonal oppmerksomhet mye takket være Netflix-serien «Drive to Survive», har hvert år løp i Qatar, Bahrain og Saudi-Arabia. VM i friidrett i 2019 ble arrangert i Doha. På tross av all kritikken ser det dermed ikke ut til å ha endret mye.

Jeg tror jo at det norske folk er rimelig godt opplyst om dette, men det er så mye penger i sving, og du ser det i utviklingen i Premier League og Formel 1. De landene har et intenst behov for å markere seg innen idrett, og med formål om å endre image og øke turismen. Så vi må nok dessverre leve med dette i mange år fremover (E. O. Langfeldt, intervju, 7. mars).

Sport er tatt til et helt nytt nivå når det gjelder økonomi og pengebruk, og det er påfallende at land med sterk økonomi også er de landene som tildeles mesterskap. De siste årene har vi sett både Qatar, Russland og Kina som vertsnasjoner for internasjonale idrettsarrangementer. Felles for alle de tre er at sportsvasking har vært et tema. Det neste mesterskapet noen av kanalene er rettighetshavere til er OL. NRK har sikret seg rettighetene til å sende OL på sine flater fra 2026 til 2032. Det inkluderer vinter-OL i 2026 i Milano og Cortina, sommer-OL i 2028 i Los Angeles, vinter-OL i 2030 der arrangøren ikke avklart enda og sommer-OL i 2032 i Brisbane. I forbindelse med OL ligger NRKs søkelys først og fremst på IOC, og det er én av grunnene til at de utvidet gravegruppen slik at de har journalister som kan bruke mer tid på arbeidet sitt. Langfeldt er tydelig på at NRK skal flytte de kritiske blikkene over til hvert eneste store mesterskap. Allerede om tre år arrangeres et nytt fotball-VM der USA, Canada og Mexico deler på rollen som vertsnasjon. «Der er det mange vinkler å gå løs på, spesielt dette med Mexico og USA» (E. O. Langfeldt, intervju, 7. mars 2023). Forholdet mellom USA og Mexico har vært anstrengt helt siden Donald Trump under sin valgkamp i 2016 kalte mexicanere voldtektstmenn og kriminelle. Trump varslet også at han ville bygge en mur mot Mexico, som Mexico skulle betale. Migranter og flyktninger fra Mexico til USA er ofte

omtalt i media og flere tusen mexicanere har dødd som følge av forsøk på å krysse den amerikanske grensen.

I TV 2 planlegges det nye turer ned til Qatar for å se hvordan situasjonen er et halvt år eller ett år etter VM og hva den langsiktige effekten den journalistiske dekningen ble. Har det bedret seg, eller er alt er tilbake til null og kanskje til og med blitt verre i etterkant av VM.

Mesterskapet har gjort TV 2 bevisste på at det er mye mer fokus på internasjonal idrettspolitik. «Det er generelt høyere bevissthet på kunnskapsnivå der vi også har interesser rundt internasjonal idrettspolitik og internasjonal fotballpolitik, spesielt nå etter et VM som var som det var» (V. J. Hagen, intervju, 17. mars).

Om Qatar har lyktes med sportsvaskingsprosjektet er vanskelig å vurdere ut ifra dekningen i Norge. Det var tydelig at den kritiske journalistikken fra norske medier stod stødig. «I Norge så tenker jeg at Qatar på mange måter vil være ensbetydende med veldig mange kritikkverdige forhold, så her har det ikke hjulpet på Qatars image, og det har det nok heller ikke i Danmark eller i Tyskland, men i store deler av resten av verden så har det jo det» (E. O. Langfeldt, intervju, 17. mars 2023). I etterkant av VM, blant annet på FIFA-kongressen i Kigali i Rwanda 16. mars 2023, var opplevelsen fra TV 2s journalister at folk er strålende fornøyd med fotball-VM, både i forhold til FIFA og blant folk i hele verden. «Det er en stor forskjell på norske perspektiv og de internasjonale i så måte, så det tror jeg kommer helt an på hvor vi sitter på kloden når man skal ta en vurdering av det prosjektet» (V. J. Hagen, intervju, 17. mars). NRK er samstemte med TV 2 når det gjelder hva sportsvaskingsprosjektet har resultert i. Nettopp det omfattende søkelyset på de kritikkverdige sidene ved Qatar har vært avgjørende for at landet ikke ses i et bedre lys i Norge, og spesielt kanalenes utenriksressurser og ressurser som fulgte arrangementet på nyhetsbasis.

4.6.4 Kritisk journalistikk om FIFA

Å finne en balanse mellom kritikken mot Qatar og kritikken mot FIFA var enda en utfordring for TV 2 og NRK, og etter hvert ble denne balansen tydelig skjevfordelt. «Vi har ikke vært sterke nok, vi har ikke vært tøffe nok og vi har ikke vært kompetente nok på FIFA, der burde vi ha vært på ballen mye tidligere og det er nok et inntrykk av det at det ble veldig mye kritikk mot Qatar og litt for lite mot de som faktisk hadde lagt dette til Qatar» (V. J. Hagen, intervju, 17. mars 2023).

FIFA kommer til å stå i sentrum også når neste VM skal deles ut. Kritikken mot FIFA er derfor viktig å holde fast i, selv om VM i Qatar er et tilbakelagt kapittel. «De gode nyhetene er at FIFA-journalistikken kan man bare bygge videre på og bli bedre og bedre på i årene som kommer. ... vi har jo et spesielt ansvar for å sørge for at vi er gode på det og at vi driver god journalistikk på de store idrettsorganisasjonene også internasjonalt. Det er en viktig del av våres oppdrag» (V. J. Hagen, intervju, 17. mars 2023).

For NRKs del var det viktigst å holde fokuset på FIFA. Men som Langfeldt poengterte så ble Qatar en veldig stor del av bildet. I Norge var interessen for politikken i Qatar av stor interesse, men tilgangen på stoff og kilder var en betydelig faktor for at resultatet ble som det ble. Med gode kilder og god tilgang følger ofte god journalistikk og gode saker. Dermed er man som journalist i en viss grad avhengig av åpenhet på feltet man undersøker. Slik åpenhet var med på å skape utfordringer for den kritiske journalistikken om FIFA.

Vi ser det både i FIFA og IOC. Ingen av de er verdens mest åpne og liberale organisasjoner. Vi ser at det er et stort hinder. Også er det ikke minst økonomiske vilkår i mediehusene. Fordi at du er avhengig av redaktører som ser verdien av det arbeidet, for å bygge lojalitet hos publikum (E. O. Langfeldt, intervju, 7. mars 2023).

Å sette av ressurser er et viktig poeng. Å komme på innsiden av en idrettsorganisasjon som FIFA krever gjerne både tid og penger. Det gjelder heller ikke bare for journalistikk om FIFA og andre store idrettsorganisasjoner, men i alt arbeid med kritisk og undersøkende sportsjournalistikk.

I det store bildet tok kritikken mot Qatar majoriteten av nyhetsbildet, spesielt i forkant av mesterskapet. Migrantarbeidernes arbeidsforhold, rettigheter og lover mot homofili stod sentralt i mediens dekning. FIFAs håndtering mesterskapet totalt sett ble for lite problematisert. Organisasjonens ønske om å være en ikke-kommersiell og nøytral institusjon er ikke forenelig med den økende politiseringen av fotballen. Heller ikke i spørsmål om menneskerettigheter når FIFA fremmer menneskerettigheter som en del av sitt grunnleggende verdistandpunkt (Næss, 2021), og nå nye tildelingskriterier. FIFAs regelendringer for tildelinger og den etablerte rettighetskomiteen bør gi utslag på hvordan mesterskap tildeles –

slik som arbeidet med menneskerettigheter mot VM i 2026 i USA, Canada og Mexico har fått – i positiv retning.

5. VM i Qatar i et større perspektiv

Sport på TV baseres på tre elementer: journalistikk, underholdning og drama (Whannel, 1992). Utfordringen for TV 2 og NRK var å finne en balanse mellom disse tre elementene, og dekningen av VM kan analyseres som en kamp de tre imellom. Underholdning og drama i sport er pressens ansvar å formidle best mulig gjennom sine kanaler. Det er pressen som skaper underholdningen og dramaet, og som Johaug sa: «Media er jo de som har promotert idretten vår og gjort den populær». Hun snakket om skiidretten, men det samme gjelder for fotball-VM. Pressen er representasjonsorganer, historiefortellere, mytemakere og eksponeringskanaler for sport (Dahlén, 2008). I arbeid med Qatar-VM, der utgangspunktet for dekningen var en helt annen, ble underholdningen og dramaet tidlig undertrykt av den kritiske journalistikken, men så tok underholdningen og dramaet i større grad over mot slutten av VM-dekningen.

Det var nok viktig for kanalene og vise at de dekket mesterskapet kritisk og vise at de var til stede, men etter hvert som de merket at publikums interesse endret seg, så endret også dekningen seg. Det fremstod som at så lenge publikum fremdeles holdt fokus på de kritikkverdige sidene av mesterskapet, så hadde også mediene et ansvar for å sette søkelys på det, men da publikum skiftet fokus var det også akseptabelt at mediene gjorde endringer i sin dekning. Kritikken mot mediene ble mindre fremtredende i løpet av mesterskapet i motsetning til det den var spesielt i forkant. Langfeldt og NRK opplevde at kritikken fra stemmer som Andreas Selliaas og Josimar ble avsporet av debatten i stedet for å konsentrere seg om hva man gjør nå, og at kritikken pekte tilbake på gamle unnlåtelsessynder. «Josimar mente jo at det at NRK sendte fotball-VM skulle være den største skandalen i NRKs historie. Det snakker ingen om nå» (E. O. Langfeldt, intervju, 7. mars 2023).

At publikum fikk økt interesse for underholdningen og dramaet utover i mesterskapet førte også til at mediene gradvis flyttet mer fokus over på det sportslige. Jansen Hagen påpekte at det «vokste frem en del kritiske røster som mente at det på et tidspunkt var nok kritikk og at

publikum måtte få kose seg med fotballen» (V. J. Hagen, intervju, 17. mars 2023) – med dramaet og underholdningen.

Kampen og samspillet mellom kritisk journalistikk, drama og underholdning er overførbart til andre deler av sportsjournalistikken. Eksempelvis i dyrkingen av idrettsprofiler som Erling Braut Haaland. Som en verdenskjent idrettsstjerne følger et stort ansvar. For mange er Haaland et forbilde, og kanskje spesielt for barn og unge. Dermed står Haaland med et, man kan si ufrivillig, ansvar om å fronte gode verdier som følger de normene og retningslinjene som er forventet av den gjennomsnittlige nordmann. For eksempel verdier som er nedfelt i menneskerettighetene.

Haaland står i aller høyeste grad for drama og underholdning, og de siste få årene har han vært av enorm interesse for både publikum og mediene. Men det kommer et tidspunkt der man er nødt til å stille de kritiske spørsmålene. At Haaland valgte å svare relativt kortfattet på spørsmål om Manchester Citys sponsor to måneder før VM er en fraskrivelse av ansvar. I stedet svarte han på det som handlet om det sportslige. På den måten unnlater han, så vel som andre store idrettsstjerner, å involvere seg politisk. Noe som kan sies å være problematisk.

Kritisk journalistikk skal ikke sette en stopper for drama og underholdning, men det skal bidra til å gi publikum et helhetlig bilde av idrett – som vi er så glade i – slik at man kan ta velbegrunnede beslutninger på egenhånd. Som for eksempel i spørsmål om boikott av VM. Om ikke kontroversene rundt VM i Qatar ble satt på dagsorden ville ikke pressen oppfylt samfunnsoppdraget – i spesielt stor grad på TV, som må sies å være TV 2 og NRKs fremste plattform for formidling.

6. Undersøkende sportsjournalistikk til daglig

Med Qatar-VM som et tilbakelagt kapittel skal den undersøkende sportsjournalistikken forhåpentligvis fortsette i samme løp fremover – også utenom store mesterskap og andre idrettsbegivenheter. I det dagligdagse nyhetsløpet er det et ønske om å fremdeles være kritisk. Utviklingen til sportsjournalistikk har ikke bare gått i retning av at den har blitt mer populær, den har også, som alt annet, blitt mer digitalisert. Noe som bare kan anses at vil fortsette. Det å nå ut til den yngre generasjonen er blant utfordringene alle mediehusene har, og hvert hus legger hvert år strategier for hvordan man skal nå ut til unge.

Med den pågående digitaliseringen og sosiale medier bør det skape muligheter og ikke utfordringer for mediene. Erfaringsmessig har Langfeldt og NRK sett at det er viktig å ta samfunnsengasjement inn i sportsjournalistikken, og temaer som opptar de unge. Å ta de generelle samfunnsutfordringene inn i sportsjournalistikken er veier å gå for å nå et yngre publikum.

Ifølge SSBs rapporter finner 25 prosent av de i alderen 20 til 24 år nyheter på det sosiale mediet TikTok. For de mellom 16 og 19 år er prosenten 40. Sammen med TikTok er også chattetjenesten Snapchat det sosiale mediet som har den største brukerandelen for nyheter blant unge (Bekkengen, 2023). En utfordring for mediene er dermed å bringe sportsjournalistikken inn i disse kanalene. «Ungdom er generelt sett samfunnsbevisst, og så er de opptatt av andre temaer enn det de var før, men jeg tror det er viktig å utnytte den interessen de har, også innenfor sportsjournalistikken» (E. O. Langfeldt, intervju, 7. mars 2023). Dette kommer til å bli viktigere og viktigere i årene som kommer, for generasjonene som følger og trer inn i de voksnes rekker er de som nå ikke får med seg og leser nyheter gjennom mediens nettaviser og nyhetskanaler.

Mediene skal fremdeles fortsette med den daglige journalistikken og den løpende nyhetsdekningen. Journalister skal fremdeles følge med på de store idrettsprofilene og de store idrettsprestasjonene, som at Erling Braut Haaland setter scoringsrekorder og vinner Premier League, og er satt på årets lag sammen med Martin Ødegaard som kaptein for Arsenal. Det må ikke nødvendigvis bety at den kritiske journalistikken settes til side.

Dette er den spagaten vi må jobbe i hver eneste dag. Det er behov for sterk rapportering innenfor sport. Men sport i dag er så mye mer enn rundetider, så derfor blir man nødt til å avsette tid til folk til å grave litt dypere inn i journalistikken (E. O. Langfeldt, intervju, 7. mars 2023).

Selv om sport i dag er mye mer enn rundetider, og at sportsjournalistikk i dag har utviklet seg til noe helt annet enn den Gerd von der Lippe beskriver i boken om utviklingen av sportsjournalistikk, så er det viktig for mediene å bevare rollen som opplysningskanal for nyheter. I en debatt med Andreas Selliaas 26. mai 2023 poengterte VGs Leif Welhaven dette nok en gang. «Det er ulike funksjoner i ulike deler av mediene. Det er en stor forskjell på å drive et nisjefagblad som Josimar eller et nettsted som idrettspolitikk.no versus det å drive en stor redaksjon som skal favne bredt og være der for alle. Det er ganske forskjellige øvelser». Debatten handlet om at norske medier i løpet av Premier League-sesongen 2022/23 hadde skrevet over 24.000 artikler om Haaland og Ødegaard, noe som tilsvarer omtrent én av fire sportsartikler i norske medier i perioden sesongen varte – fra omtrent august 2022 til slutten av mai 2023. Selliaas frykter at et slikt personfokus går utover den kritiske journalistikken. Sett bort ifra tallene så er situasjonen vi befinner oss i, med to nordmenn på årets lag i Premier League, en ekstraordinær situasjon. Lesertall viser at det er noe publikum er opptatt av. Dette også satt i et større perspektiv handler om å ivareta underholdningsdelen av sportsjournalistikken, som òg er en viktig del av sportsproduktet til de store norske mediene.

Man må ha flere tanker i hodet samtidig. Store deler av medienes DNA har alltid handlet om å være tunge og lette på én gang. Det er ikke noe nytt at vi skal ha glimt i øyet i saker og at vi selvfølgelig skal ha respekt for underholdningsaspektet i fotball, samtidig som vi skal ha de kritiske og avslørende sakene (L. Welhaven, debatt, 26. mai 2023).

«Vi driver med sprint, vi driver med mellomdistanse og vi driver med maraton i kraft av undersøkende journalistikk» (V. J. Hagen, intervju, 17. mars). Sportsproduktene til de store norske mediene, som TV 2 og NRK i tillegg til VG med flere, er en sammensetning av dekning av nyheter både lineært og digitalt innfor et løpende og pulserende nyhetsbilde, «breaking news» og undersøkende journalistikk fri fra fortløpende dekning.

7. Oppsummering

I denne masteroppgaven har problemstillingen vært følgende: «*Hvordan håndterte TV 2 og NRK dilemmaet og balansen mellom å dekke sport og å dekke menneskerettighetssituasjonen i Qatar under fotball-VM i landet i 2022?*». Verdensmesterskapet i fotball i Qatar i 2022 er brukt som case. Jeg har gjennomgått relevant teori om sportsjournalistikk og menneskerettighetssituasjonen i Qatar som grunnlag for å være best skikket til å svare på problemstillingen. Med det, sammen med en observerende tilnærming og to semistrukturerte kvalitative intervjuer med TV 2 og NRKs sportsredaktører, har jeg gjort en kvalitativ analyse av dekningen av VM i Qatar.

Intervjuene med de to sportsredaktørene, Vegard Jansen Hagen og Espen Olsen Langfeldt, er i hovedsak det analysen er basert på. Observasjonene i forkant styrket min rolle som undersøker og som intervjuer. Observasjonene og de teoretiske perspektivene dannet grunnlaget for intervjuene. Det var viktig for egen del å danne meg et fyldig og godt bilde av både situasjonen i Qatar-VM, forholdene i FIFA og journalistikken på feltet i forkant. På den måten visste jeg hvilket spor jeg ønsket å bevege meg inn på og hva jeg ville få ut av intervjuene.

Faktisk sin undersøkelse viser at brorparten av journalistikken som er laget på Qatar-VM er ukritisk. Det kan imidlertid inneholde mørketall. Undersøkelsen er basert på utvalgte ord. Det vil si at kritiske artikler kan ha sluppet gjennom analysen uten å bli registrert som kritisk – og motsatt – ukritiske artikler kan ha blitt registrert som kritiske.

Den illustrerende statistikken på antall artikler om dagen om Qatar-VM fra TV 2 og NRK er, som *Faktisk* sin undersøkelse, også gjort med en viss feilmargin. Statistikken avhenger av om artiklene til TV 2 og NRK er tagget riktig og med den samme emneknaggen for alle artikler. Det er ingen garanti for at dette stemmer, men undersøkelsen har ikke vært avhengig av at tallene er kvalitetssikret. Tallene fra *Faktisk* og tallene på artikler ga likevel et illustrerende poeng og en god pekepinn på den kritiske sportsjournalistikken og nyhetsproduksjonen gjennom VM, men da statistikken ble presentert for sportsredaktørene, og ut ifra deres svar, kan det tolkes som at statistikken ikke gjenspeilet et korrekt bilde av journalistikken drevet på feltet.

Verken Jansen Hagen eller Selliaas er enig i kritikken fra Andreas Selliaas og Josimar, og mener at kritikken henger igjen fra tidligere da kritisk sportsjournalistikk i større grad manglet i fra norske medier. Det er en betydelig forskjell mellom riksmidier og nettsteder med kritisk sportsjournalistikk som fremste fagområde. I dekingen av VM var det viktig for TV 2 og NRK å favne alle, slik som mediene skal, både ved å slippe til en blanding av kritisk og ukritisk journalistikk, men også ved å slippe til ulike perspektiver. Det sistnevnte er det området de to kanalene tok størst lærdom av. At Selliaas i en viss grad hadde rett i at mediene var for sent på banen i dekingen av Qatar-VM er lettere å akseptere for kanalene dersom fokuset ligger på det å slippe til nye synsvinkler. I begynnelsen ble journalistikken drevet hjemmefra, og perspektivene ble tilsvarende: Qatar sett fra Norge. Etter hvert ble det klart for kanalene at situasjonen i Qatar nok ikke var som forventet, og spesielt perspektiver fra Midtøsten og den arabiske stoltheten i VM burde vært nyansert tidligere.

7.1 Forslag til videre forskning

Denne studien viser kun hvordan VM i Qatar ble dekket av to norske medier – rettighetshaverne TV 2 og NRK. For å kunne gi et riktigere bilde av hvordan mesterskaper ble dekket i norske medier trengs det forskning også på flere medier. Riksmidier som VG, Aftenposten og Dagbladet hadde alle, på lik linje med TV 2 og NRK, en massiv deking av mesterskapet. Det er også interessant å se på hvordan mesterskapet ble dekket i lokalavisene. I utgangspunktet var det grasrota blant norske fotballklubber som satte problematikken med et VM i Qatar på dagsorden. Det fungerte som en øyeåpner for flere av mediene.

Undersøkelsen stiller svakt med tanke på å belyse siden til både kanalenes deking og publikum. Eksterne journalister og kritikere som står utenfor TV 2 og NRK er på mange måter en stemme for mottakerne av de to rettighetshavernes deking, som Selliaas og Josimar, men betraktninger fra den publikum mangler i denne studien. I videre forskning kan det være verdifullt å undersøke hvordan situasjonen med boikott utspilte seg under mesterskapet. Mange sa på forhånd at de ønsket boikott. Mange gjorde nok også det, men mange gjorde det nok ikke. Her er det mange innfallsvinkler man kan gå løs på. Spesielt interessant er det at dette VMs finale er tidenes mest sette VM-kamp.

Denne studien bidrar med et tidsbilde, et dypdykk i perspektiver på dekningen av et kontroversielt VM og sportsvasking, i en tid med en ny omdreining i den kritiske sportsjournalistikken. Dette med å slippe til nye perspektiver var noe både TV 2 og NRK var opptatt av. Innstillingen inn mot VM var at det var kritikkverdige at et land som Qatar, med store utfordringer med menneskerettigheter, hadde fått VM. Det var mediene opptatt av å få frem. I ettertid har kanalene erkjent at denne tilnærmingen nok ikke var helt riktig. I motsetning til *Faktisk* sin oversikt over saker med kritikk, og andre undersøkelser med tall på tall, gir denne undersøkelsen et dypere innblikk i medienes håndtering av VM, og hva de tok lærdom av.

8. Konklusjon

Denne undersøkelsen har vist hvordan de norske rettighetshaverne av fotball-VM i Qatar, TV 2 og NRK, sin dekning av mesterskapet var. Intervjuene, sammen med *Faktisk* sin analyse, gir et godt grunnlag for å kunne si at undersøkelsen har vist at dekningen av VM i Qatar totalt sett har vært god. Både TV 2s sportsredaktør Vegard Jansen Hagen og NRKs sportsredaktør Espen Olsen Langfeldt gir sin kanal godkjent for dekningen, men at det finnes flere områder med forbedringspotensialer. Gjennom analysen har jeg kommet frem til tre særlig interessante funn der rettighetshaverne selv vurderer dekningen til å ikke ha vært best mulig, og aspekter som det vil jobbes med mot til neste anledning:

- Nyansering av ulike perspektiver
- Kompetanse i publiseringsleddet i redaksjonene
- Søkelyset på idrettsorganisasjonen FIFA

En tendens som begynte i lang tid før mesterskapet var kritisk journalistikk rettet mot vertsnasjonen Qatar. De kritikkverdige sidene er landets menneskerettighetspolitikk - at landet bryter med menneskerettighetene slik vi kjenner dem og slik de er omtalt i FNs «Verdenserklæring om menneskerettigheter». Samtidig er dette et syn på menneskerettighetene i Vesten, og Norge som et menneskerettighetsvennlig land.

Migrantarbeideres kår har i stor grad stått på agendaen, og mange saker har blitt gjort på de dårlige sidene. Like mye belyst er ikke de positive sidene. Mange av migrantarbeiderne kom fra dårlige kår enn de hadde fra før, og de reiste Qatar for å sikre seg arbeid og inntekt – noe de ikke hadde muligheter til fra for eksempel hjemlandene sine. Noen av disse sidene har kommet frem, men det er en tydelig skjevfordeling.

Ved enkelte anledninger har situasjoner der Qatar har hatt en god intensjon basert på kultur blitt blåst opp i media og de spontane reaksjonene har vært å dekke situasjonene kritisk, med et unyansert bilde. For eksempel seansen der Lionel Messi ble ikledd en tradisjonell arabisk kappe. Dette var et symbol på respekt, men mediene responderte på dette med et kritisk blikk og negative nyhetssaker – noe de senere rettet opp i. En stor grunn til at situasjonen ble tolket som den ble var manglende kompetanse i publiseringsleddet – slik NRKs Espen Olsen

Langfeldt forklarte det. Som i andre ledd i sportsredaksjonene ønsker redaktørene dypere kunnskap også på desken hjemme i Norge.

Et felt som TV 2 og NRK etter hvert som mesterskapet pågikk tok lærdom av var den arabiske stoltheten. Et perspektiv som tidlig i mesterskapet ikke kom godt frem. Dekningen av de arabiske synene kom tydeligere frem underveis ettersom kanalen slapp til andre stemmer, både innad i redaksjonene og av andre eksterne kilder. Journalistikken drevet fra Norge blir farget av Norges syn på andre deler av verden. Journalistikken om Qatar gjenspeilet det norske inntrykket av landet og hvordan situasjonen der var. På mange måter var mesterskapet svært kontroversielt og kritikkverdigg, men nyansering og ulike perspektiver er avgjørende for å gi et så riktig bilde som mulig av faktiske forhold. Det gjør at tilstedeværelse er et viktig virkemiddel for sportsredaksjonene, og det er noe det settes av ressurser til.

I deknningen har fokuset vært todelt. Kritisk journalistikk om Qatar og kritisk journalistikk om FIFA. Også her har det vært en skjevfordeling. En betydelig del av grunnen til det er hvordan tilstedeværelsen i Qatar gjorde det enklere for redaksjonene å drive journalistikk om det de faktisk så og opplevde. Tilgangen til FIFA var ikke like tilstedeværende. Kontroversene rundt FIFA er ikke over, selv om VM i Qatar har trukket for gardinene. FIFAs nedsatte menneskerettighetskomité og nye tildelingskriterier er heller ikke grunn til å stole på at forholdene i organisasjonen er endret. Kritisk journalistikk om korrupsjonsmistankene i FIFA og måten mesterskap tildeles bør videreføres til nye mesterskap og nye tildelinger.

Når det gjelder all kritikken mot mediene for både å i det hele tatt dekke mesterskapet og at de kom for sent på banen, så er det en kritikk TV 2 og NRK i hovedsak ikke er enig i. Selv om de erkjenner at mediedekningen kunne kommet tidligere, er det enighet om at det på ingen måte var for sent å komme med den kritiske journalistikken som kom. Kanalene så på det som en desto større grunn til å levere omfattende og god journalistikk. TV 2s Vegard Jansen Hagen, spesielt, er av oppfatning at kritikken ikke har tatt for seg endringen norsk sportsjournalistikk har gått gjennom de siste årene og at den ikke er holdbar i forhold til hvordan det jobbes i norske sportsredaksjoner i dag. Det har Hagen rett i, men selv om det er mer kritisk sportsjournalistikk nå, så drukner den fremdeles ofte i deknningen av idretten og idrettens stjerner.

I forkant av mesterskapet kom TV 2 og NRK med hver sine løfter om hvordan og hvorfor de skulle dekke VM i Qatar. Journalistikken holdt langt på vei det nivået mediene lovet. I begynnelsen fremstår det som at mediene følte de hadde noe å bevise og at veien til mål var kjørt opp på forhånd, men med erfaringer underveis ble veien til mens TV 2 og NRK gikk. Dekningen ble farget av debatten om Qatar og kritikken i forkant av mesterskapet, der forventningene til dekningen blant kritikere var at den skulle være sterkt kritisk. Rettighetshaverne gjorde som forventet, men erfarte at det raskt ble en ensopret journalistikk, der de var *for* massivt kritiske og fordømmende overfor Qatar og Midt-Østen. Nye perspektiver og stemmer belyste mesterskapet fra ulike sider og journalistikken ble mer nyansert.

TV 2 og NRK lovte å opprettholde journalistikken om Qatar. Oppfølgingen i ettertid har tilsynelatende vært lite fremtredende enn så lenge. Det betyr ikke at den ikke kommer, og det betyr heller ikke at nye mesterskap vil ha en enda kraftigere dekning enn det den hadde i denne omgang. Kritikkk mot svak dekning fra tidligere idrettsarrangementer gjorde at mediene rustet opp og løste dilemmaet og balansen mellom å dekke sport og å dekke menneskerettigheter på en gjennomført måte.

Fotball-VM i Qatar var den første store syretesten for kritisk og undersøkende sportsjournalistikk i norske sportsredaksjoner. De leverte et omfattende produkt. Nå gjelder det å ta vare på erfaringene og fortsette den gode utviklingen journalistikken har hatt.

Referanser

Bøker:

Allan, S. (2005) *Journalism: Critical Issues*. Berkshire, England: Open University Press.

Boyle, R. (2006) *Sports Journalism*. 1. utgave. California: SAGE Publications.

Brurås, S. (2012) Vær varsom – og dristig!, i Warmedal, M. M. og Hjeltnes, G. (red.) *Gravende journalistikk – metode, prosess og etikk..* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS, s. 312-326.

Christensen, M. (2012) Ord kan drepe, i Warmedal, M. M. og Hjeltnes, G. (red.) *Gravende journalistikk – metode, prosess og etikk..* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS, s. 327-339.

Dahlén, P. (2008) *Sport och medier*. 1. utgave. IJ-forlaget.

Eriksen, H. M. (2012) Graving i nyhetsfabrikken, i Warmedal, M. M. og Hjeltnes, G. (red.) *Gravende journalistikk – metode, prosess og etikk..* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS, s. 269-288.

Grennes, T. (2020) *Slik løser du metodeproblemene i bachelor- og masteroppgaven*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Helland, K. (2003) *Sport, medier og journalistikk - med fotballandslaget til EM*. Bergen: Fagbokforlaget.

Hjeltnes, G. (2012) Fra Hamarøy til erobring av verden, i Warmedal, M. M. og Hjeltnes, G. (red.) *Gravende journalistikk – metode, prosess og etikk*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS, s. 16-32.

Jennings, A. (2006) *Rått spill – FIFAs hemmelige verden*. Oslo: Forlaget Press.

Johannessen, L. E. F., Rafoss, T. W. og Rasmussen, E. B. (2018) *Hvordan bruke teori?* Oslo: Universitetsforlaget.

Mill, J. S. (2001) *On liberty*. Ontario: Batoche Books Limited

Næss, H. E. (2021) *Idrett, politikk og menneskerettigheter*. Bergen: Fagbokforlaget.

von der Lippe, G. (2010) *Et kritisk blikk på sportsjournalistikk*. IJ-forlaget.

Whannel, G. (1992) *Fields in Vision: Television Sport and Cultural Transformation*. Oxfordshire, England: Routledge.

Forskning/rapporter:

Antonsen, R. (2018) *Vaktbikkje eller supporter? En studie av undersøkende sportsjournalistikk i norsk presse*. Tilgjengelig fra: <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/handle/10642/7113>

[DiCicco-Bloom, B. og Crabtree, B. F. \(2006\) The qualitative research interview i *Medical Education*. Tilgjengelig fra: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1365-2929.2006.02418.x](https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1365-2929.2006.02418.x)

Harcup, T. og O'Neill, D. (2017) What is news? i *Journalism Studies*. Tilgjengelig fra: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1461670X.2016.1150193>

Norges Fotballforbund (2021) *Fotballens samfunnsansvar – før, under og etter fotball-VM i Qatar - tid for handling*. Qatar-utvalget. Oslo: Norges Fotballforbund.

Pedersen, K. Aa. (2016) *Retningslinjer for sitering, kreditering og samarbeid med andre*. Prosjektrapport. Oslo: Norsk Rikskringkasting.

Schultz, I (2007) The journalistic gut feeling i *Journalism Practice*. Tilgjengelig fra:
<https://www.tandfonline.com/doi/citedby/10.1080/17512780701275507?scroll=top&needAccess=true&role=tab&aria-labelledby=cit>

Artikler:

Al-Kfay, A. (2022) Hvorfor svartmaler mediene en fin gest? i *Aftenposten* Tilgjengelig fra:
<https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/Kn6BJy/hvorfor-svartmaler-mediene-en-fin-gest>

Amnesty (2022) *Sportsvasking: VM i Qatar*. Tilgjengelig fra:
<https://amnesty.no/sportsvasking-vm-i-qatar>

Bakken, B. A. og Næss, T. M. (2022) Fifa fremskynder eget kapteinsbind: – Veldig påfallende i *TV 2*. Tilgjengelig fra: <https://www.tv2.no/sport/fotball/fotball-vm/fifa-fremskynder-eget-kapteinsbind-veldig-pafallende/15290676/>

Bekkengen, F. V. (2023) Fire av ti 16-19 åringer finner nyheter på TikTok, *SSB*. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/tids-og-medi bruk/statistikk/norsk-mediabarometer/artikler/fire-av-ti-16-19-aringer-finner-nyheter-pa-tiktok>

Bentsen, A.R., Gukild, E. og Skjellum, H. (2015) Blatter og Platini utestengt i åtte år i *NRK*. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/sport/fotball/blatter-og-platini-utestengt-i-atte-ar-1.12714911>

Bentsen, A.R. (2015) FIFA: Ikke grunnlag for omvalg av VM, *NRK*. Tilgjengelig fra: https://www.nrk.no/sport/fotball/fifa_-ikke-grunnlag-for-omvalg-av-vm-1.12397664

Bonde, A. (2023) Bjørge Lillelien i *Store norske leksikon*. Tilgjengelig fra: https://snl.no/Bj%C3%B8rge_Lillelien

Browning, L. (2022) Gary Lineker breaks silence on BBC's failure to air Qatar's World Cup opening ceremony i *Daily Mail*. Tilgjengelig fra:

<https://www.dailymail.co.uk/sport/sportsnews/article-11449759/Gary-Lineker-Alex-Scott-Alan-Shearer-address-Qatar-World-Cup-2022-controversy.html>

Bucher, J. (2022) NRK og TV 2 dropper FIFA-bilder fra VM i Qatar i *VG*. Tilgjengelig fra:

<https://www.vg.no/sport/fotball/i/wAg1jP/nrk-og-tv-2-dropper-fifa-bilder-av-qatar-i-vm-sendingene-oensker-ikke-aa-vise-de-glansbildene>

Ekeland, H., Sande, E., Thommessen, J. K. og Alnes, E. (2021) Fotball-Norge stemte nei til boikott av Qatar-VM i *NRK*. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/sport/fotball-norge-stemte-nei-til-boikott-av-qatar-vm-1.15545042>

FIFA (2022) *In numbers - FIFA World Cup Qatar 2022*. Tilgjengelig fra:

<https://www.fifa.com/fifa-world-cup-qatar-2022-in-numbers>

FN (2022). *FNs verdenserklæring om menneskerettigheter*. Tilgjengelig fra:

<https://www.fn.no/om-fn/avtaler/menneskerettigheter/fns-verdenserklaering-om-menneskerettigheter>

Folvik, H. (2022) Cantona ut mot Beckham: – En stor, stor feil i *VG*, Tilgjengelig fra:

<https://www.vg.no/sport/fotball/i/157a3l/eric-cantona-ut-mot-david-beckhams-omstridte-qatar-avtale-en-stor-stor-feil>

Friberg, J. (2022) Klar beskjed fra Amnesty: Idretten har latt seg bruke av Russland i *VG*.

Tilgjengelig fra: <https://www.vg.no/sport/i/x8pLqn/klar-beskjed-fra-amnesty-idretten-har-latt-seg-bruke-av-russland>

Gamlem, M., Hussain, H., Murtnes, S., Nessler, S. M. og Stensrud, A. (2022) Vestleg kritikk skapte ein motreaksjon – slik samlar VM ein heil region i *NRK*. Tilgjengelig fra:

https://www.nrk.no/sport/vestleg-kritikk-skapte-ein-motreaksjon-_-slik-samlar-vm-ein-heil-region-1.16207866

Gerhardsen, A. (2018) Lokalpressen svikter sitt samfunnsoppdrag i *Aftenposten*. Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/oRO9gj/mye-sport-og-lite-kritisk-tenkning-lokalpressen-svikter-sitt-samfunnsoppdrag-anki-gerhardsen>

Hagen, A. (2017) VGs Leif Welhaven vil begrave begrepet «sportsjournalist» i *Journalisten*. Tilgjengelig fra: <https://journalisten.no/vg-sportsjournalistikk-skup-metode/vgs-leif-welhaven-vil-begrave-begrepet-sportsjournalist/285604>

Hagen, V. J. (2022) Derfor sender TV 2 fotball-VM fra Qatar i *TV 2*. Tilgjengelig fra: https://www.tv2.no/mening_og_analyse/derfor-sender-tv-2-fotball-vm-fra-qatar/15252130/

Hognestad, H.K., Utvik, B.O. og Tuastad, D. (2022) NRK med vrengebilde frå Qatar i *Forskersonen*. Tilgjengelig fra: <https://forskersonen.no/fotball-kronikk-meninger/nrk-med-vrengebilde-fra-qatar/2116828>

Jarstad, L. (2022) Tidens dyreste verdensmesterskap sparkes i gang i Qatar: Dette er prislappen i *Finansavisen*. Tilgjengelig fra: https://www.finansavisen.no/nyheter/sport/2022/11/18/7961491/tidens-dyreste-verdensmesterskap-sparkes-i-gang-i-qatar-dette-er-prislappen?zephro_sso_ott=deDNE8

Jensen, M.H. (2016) Mener Norge mangler kritiske sportsjournalister i *Journalisten*. Tilgjengelig fra: <https://journalisten.no/sportsjournalistikk-reidar-sollie-jan-ove-arsaether/mener-norge-mangler-kritiske-sportsjournalister/293650>

Johansen, S.M., Langeveld, E. og Olsen, D.L. (2021) Ber NFF boikotte fotball-VM - Ståle Solbakken forstår kritikken i *VG*. Tilgjengelig fra: <https://www.vg.no/sport/fotball/i/Lnjvq/ber-nff-boikotte-fotball-vm-staale-solbakken-forstaar-kritikken>

Kalajdzic, P. and Tjøflot, E. (2022) NRK legg ned Sportsrevyen i *NRK*. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/kultur/nrk-legg-ned-sportsrevyen-1.16200992>

Langfeldt, E. O. (2022) Derfor sender NRK fotball-VM i NRK. Tilgjengelig fra:

<https://www.nrk.no/sport/derfor-sender-nrk-fotball-vm-1.16161439>

Langeveld, M., Bakken, B. A. og Ould-Saada, A. B. (2022) *Dropper regnbue-kapteinsbind i VM – varsler annen markering i TV 2*. Tilgjengelig fra:

<https://www.tv2.no/sport/fotball/fotball-vm/dropper-regnbue-kapteinsbind-i-vm-varsler-annen-markering/15289781/>

Medietilsynet (u. å.) *Allmennkringkasting*. Tilgjengelig fra: <https://www.medietilsynet.no/tv-film-radio/allmennkringkasting/>

Mjelde, K. N. (2018) Den store sportsdebatten, *SKUP*. Tilgjengelig fra:

<https://www.skup.no/2018/04/den-store-sportsdebatten>

Molnes, G. og Delebekk, N, F. (2023) Slik ble VM-dekningen i *Faktisk*. Tilgjengelig fra:

<https://www.faktisk.no/artikler/j71ol/slik-ble-vm-dekningen>

Norges Fotballforbund (2022) *Fotball-VM 2022*. Tilgjengelig fra:

<https://www.fotball.no/fotballens-verdier/fotball-vm-i-qatar-2022/#Toppen>

Ould-Saada, A. B. (2022) Tillat meg å være litt personlig. Det er noen som mangler i *TV 2*.

Tilgjengelig fra: https://www.tv2.no/mening_og_analyse/tillat-meg-a-vaere-litt-personlig-det-er-noen-som-mangler/15356550/

Pressen Faglige Utvalg (PFU) (2020). *Vær Varsom-plakaten*. Tilgjengelig fra:

<https://presse.no/pfu/etiske-regler/vaer-varsom-plakaten/>

Price, C. (2023) The Richest Countries In The World 2023 i *WorldAtlas*. Tilgjengelig fra:

<https://www.worldatlas.com/gdp/the-richest-countries-in-the-world.html>

Røed-Johansen, D (2012) Sotsji-OL: Konflikter, korrupsjon og terrortrussel i *Aftenposten*.

Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/sport/i/jdOz1b/sotsji-ol-konflikter-korrupsjon-og-terrortrussel>

Sande, E. og Bryne, L. (2021) Amnesty gjorde Qatar-sjekk ett år før VM – nå slår de full alarm i *NRK*. Tilgjengelig fra: https://www.nrk.no/sport/amnesty-gjorde-qatar-sjekk-ett-ar-for-vm-_na-slar-de-full-alarm-1.15730930

Selliaas, A. (2022) Fotball-VM i Qatar og kampen om sannheten i *Idrettspolitikk.no*. Tilgjengelig fra: <https://idrettspolitikk.no/2022/11/12/fotball-vm-i-qatar-og-kampen-om-sannheten>

SKUP (2023) *52 prosjekter konkurrerer om SKUP-prisen*. Tilgjengelig fra: <https://www.skup.no/2023/01/52-prosjekter-konkurrerer-om-skup-prisen>

Strøm, O.K., Øverby, S. og Friberg, J. (2022) Ekspertene tror Qatar er fornøyd: – All PR er god PR i *VG*. Tilgjengelig fra: <https://www.vg.no/sport/fotball/i/VPxq8W/ekspertene-tror-qatar-er-fornoeyd-all-pr-er-god-pr>

Stuvøy, K. (2014) Kampen om Sotsji-OL i *Aftenposten*. Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/vmR1p/kampen-om-sotsji-ol>

Tangberg, F.C. (2023) Hvorfor foregår så mye av Formel 1 i autoritære land? i *Idrettspolitikk.no* Tilgjengelig fra: <https://idrettspolitikk.no/2023/02/26/hvorfor-foregar-sa-mye-av-formel-1-i-autoritare-land>

Veroutsos, E. (2022) The Most Popular Sports In The World i *WorldAtlas*. Tilgjengelig fra: <https://www.worldatlas.com/articles/what-are-the-most-popular-sports-in-the-world.html>

With, S. og Godø, Ø. (2022) Kritiserer NRK for Qatar-innslag: Ut mot NRK: - Fryktelig skuffende i *Dagbladet*. Tilgjengelig fra: <https://www.dagbladet.no/sport/ut-mot-nrk-fryktelig-skuffende/77746693>

World Population Review (2023) *Freedom Index by Country 2023*. Tilgjengelig fra: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/freedom-index-by-country>

Waagaard, M, S. (2021) *Ekstraordinært ting: Nei til boikott av Qatar-VM*. Tilgjengelig fra:
<https://www.fotball.no/tema/nff-nyheter/2021/ekstraordinart-forbundsting/>

Annet:

Åndsverkloven. *Lov 15. juni 2018 nr. 40 om opphavsrett til åndsverk mv.*

DiMauro, D. og Pehme, M (Produsenter). (2021) *The Men Who Sold The World Cup*
(Dokumentar). Discovery+/HBO Max.